

Hanna-Reetta Ruokamo

MÄ OON, KUKA MÄ OON

Erityistä tukea tarvitsevien nuorten seksuaali- ja
sukupuoli-identiteetin pohdinnan vahvistaminen

Opinnäytetyö

Humanistisen alan ammattikorkeakoulututkinto

Yhteisöpedagogikoulutus

2023

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tutkintonimike	Yhteisöpedagogi (AMK)
Tekijä	Hanna-Reetta Ruokamo
Työn nimi	Mä oon, kuka mä oon Erityistä tukea tarvitsevien nuorten seksuaali- ja sukupuoli-identiteetin pohdinnan vahvistaminen
Toimeksiantaja	Ammattiopisto Luovi
Vuosi	2023
Sivut	37 sivua, liitteitä 60 sivua
Työn ohjaaja	Katja Komonen

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena oli vahvistaa nuorten seksuaali- ja sukupuoli-identiteetin pohdintaa erityisammattiopisto Luovissa. Opiskelijoiden keskuudessa oli noussut tarve ajankohtaiselle ja selkokieliselle seksuaalikasvatukselle seksuaali- ja sukupuolen moninaisuuteen liittyen. Yhteiskunnassa vallitsevat vahvat sukupuolinormit, mutta sukupuolen moninaisuudesta puhutaan aiempaa enemmän. Käsitteiden avaamisella selkokielellä turvattiin erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden seksuaalioikeuksia. Seksuaalioikeudet ovat perusta tälle opinnäytetyölle, sillä seksuaalioikeudet sisältyvät ihmisoikeuksiin.

Opinnäytetyöprosessin aikana järjestettiin kolme seksuaali- ja sukupuolen moninaisuuteen liittyvää työpajaa. Opinnäytetyön toteuttamisessa käytettiin seksuaalikasvatuksellisia ja osallistavia menetelmiä. Seksuaalikasvatuksessa yhteistyökumppanina oli Luovissa työskentelevä juuri valmistunut seksuaalineuvoja. Osallistavina menetelminä käytettiin nuorten itse suunnittelemaa luovaa työpajaa. Työpajoihin osallistui kolme opiskelijaa ja yksi avustaja. Työpajojen ryhmästä muodostui pieni ja tiivis joukko, mikä edisti luottamuksellisen ja keskustelevan ilmapiirin syntymistä. Seksuaalineuvoja vastaanotettiin työpajoihin hyvin ja opiskelijat arvostivat hänen vierailuaan.

Toteutetut työpajat vahvistivat nuorten seksuaalisuuteen ja sukupuolen moninaisuuteen liittyvää pohdintaa. Opinnäytetyön tuotoksina syntyi selkokielistä seksuaalikasvatuksellista materiaalia ja nuorten itse suunnittelemaa yhdenvertaisuuteen kannustavia julisteita. Opinnäytetyön aihe osui relevanttiin ajankohtaiseen nuorten elämään liittyvään asiaan. Opinnäytetyöllä mahdollistettiin nuorten seksuaali- ja sukupuoli-identiteetin turvallista rakentumista. Seksuaali- ja sukupuolen moninaisuuteen liittyvien käsitteiden avautuminen lisäsivät ymmärrystä itseen ja muihin. Opinnäytetyötä jatkokehitetään järjestämällä työpajojen jälkeen seksuaalikasvatuksellinen hyvinvointipäivä kaikille yksikön luokille. Hyvinvointipäivään järjestettiin yhteistyössä oppilaitoksen työntekijöiden kanssa työpajoja, joiden aiheet olivat ehkäisy, turvataidot ja suhteet. Opinnäytetyöhöni osallistuneet nuoret saivat laadukasta seksuaalikasvatusta ja tietoa oikeuksistaan, jotta he pystyvät tiedostamaan yhteiskunnassa esiintyviä rakenteita. Parhaimmillaan he pystyvät jatkossa itse vaikuttamaan yhteiskunnassa hiljalleen muuttuviin asenteisiin ja puolustamaan omia oikeuksiaan.

Asiasanat: sukupuolen moninaisuus, sukupuoli-identiteetti, seksuaalinen identiteetti, seksuaalikasvatus, selkokieli

Degree title	Bachelor of Humanities
Author	Hanna-Reetta Ruokamo
Thesis title	I am, who I am Strengthening the consideration of young people's sexual and gender identity at the special vocational college in Luovi
Commissioned by	Luovi Vocational College
Time	2023
Pages	37 pages, 60 pages of appendices
Supervisor	Katja Komonen

ABSTRACT

The purpose of this thesis was to strengthen the consideration of young people's sexual and gender identity at the special vocational college Luovi. The educational institution had a growing need for up-to-date and understandable access to information among the students. Strong gender norms prevail in our society, but gender diversity is discussed more than ever. The sexual rights of persons in need of exceptional support were protected by opening the concepts with plain language. Sexual rights are the basis for this thesis as they are part of human rights.

During the thesis process, three workshops about sexual diversity and gender diversity were organized. Sexual education and participatory methods were used in the implementation of the thesis. A freshly graduated sexual counselor working at Luovi, took part in sexual education. A creative workshop designed by young people was used as a participatory method. Three students and one assistant participated in the workshops. The group of workshops formed a small and close-knit group, which promoted the creation of a confidential and conversational atmosphere. Sexual counselling was well received in the workshops, and students appreciated it.

The implemented workshops strengthened the thinking related to the sexuality of young people and the pluralism of gender. Few of the thesis results were sexual education material in plain language and posters encouraging equality designed by young people. The thesis was further developed by organizing a sexual education welfare day for all unit classes after the workshops. The welfare day, workshops were organized in cooperation with the employees of the educational institution. The topics of the day were contraception, safety skills, socializing and relationships. The young people who participated in this research received high-quality sexual education and information about their rights. This increased their awareness, of the existing structures of our society. They will be able to influence the slowly changing attitudes in society and defend their rights.

Keywords: gender diversity, gender identity, sexual identity, sex education, plain language

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	KEHITTÄMISEN TAUSTA JA TARVE	6
3	SUKUPUOLEN JA SEKSUAALISEN SUUNTAUTUMISEN MONINAISUUS	9
3.1	Sukupuoli ja sukupuoli-identiteetti.....	9
3.2	Seksuaalisuus ja seksuaali-identiteetti	13
3.3	Sukupuoli ja seksuaalisuus nuoruudessa	15
3.4	Aiemmat tutkimukset	16
4	SEKSUAALIKASVATUS.....	19
4.1	Seksuaalikasvatus käsitteenä.....	19
4.2	Seksuaalikasvatus oppilaitoksessa.....	21
5	KEHITTÄMISPROSESSIN TOTEUTUS	22
5.1	Kehittämistoiminnan tavoite	22
5.2	Toimenpide.....	23
5.3	Kehittämismenetelmät	24
5.4	Kehittämistyön eteneminen	25
6	TULOKSET, VAIKUTUKSET JA POHDINTA	27
6.1	Tulosten tiivistys, johtopäätökset ja pohdinta.....	27
6.2	Kehittämisprosessin arviointi	31
	LÄHTEET.....	34

LIITTEET

Liite 1. Tulevien työpajojen mainos

Liite 2. Sateenkaari-työpajojen infon esitys

Liite 3. Sateenkaari 1. työpajan esitys

Liite 4. Tietoa ja tukea -esite

1 JOHDANTO

Sukupuoleen ja seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvien kysymysten pohdinta kuuluu olennaisena osana nuorten elämään. Jokainen nuori pohtii sitä, kuka ja millainen on. Osa nuorista voi pohtia syvästi sitä, mitä heidän kehoonsa ja sukupuoleensa liittyvät tuntemukset ovatkaan ja samalla he voivat pohtia, uskaltaako asiasta puhua muille. Toisilla voi olla ystäviä tai vanhempia tukenaan, toiset jäävät asian kanssa yksin. Osa nuorista voi löytää pohdinnan tueksi internetistä vertaistarinoina ja mahdollisesti ammattiapua. (Huuska 2021, 20.)

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on vahvistaa erityistä tukea tarvitsevien nuorten seksuaali- ja sukupuoli-identiteettiin liittyvää pohdintaa. Opinnäytetyön toimenpiteenä järjestän kolme työpajaa halukkaille opiskelijoille ammattiopisto Luovissa marraskuussa 2022. Luotettavalla, ajankohtaisella ja selkokiehisellä seksuaalikasvatuksella edistetään erityistä tukea tarvitsevien nuorten ymmärrystä seksuaali- ja sukupuoli-identiteetin rakentumiseen liittyvissä asioissa. Seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuuteen liittyvien käsitteiden avaaminen selkokiehisesti lisää ymmärrystä sekä mahdollistaa erityistä tukea tarvitsevien nuorten henkilökohtaisen pohdinnan seksuaali- ja sukupuoli-identiteetin rakentumiseen liittyen.

Koen tärkeänä mahdollistaa erityistä tukea tarvitseville nuorille luotettavaa ja ymmärrettävää seksuaalikasvatusta yhdenvertaisesti työpajojen avulla. Yhdenvertaisessa seksuaalikasvatuksessa otetaan huomioon vammasta tai sairaudesta johtuvat erityistarpeet ikä- ja kehitystaso huomioon ottaen (Roth 2021, 42). Tällä opinnäytetyöllä pyritään turvaamaan erityistä tukea tarvitsevien seksuaalioikeuksien toteutuminen. Seksuaalikasvatus sisältyy seksuaalioikeuksiin (Väestöliitto 2019). Opinnäytetyöprosessin aikana teen yhteistyötä Luovin erityisammattiopiston henkilökunnan sekä seksuaalineuvojan kanssa luodakseni työpajoihin osallistuville opiskelijoille yhdenvertaisen, turvallisen ja luottamuksellisen tilan ajankohtaisen tiedon äärellä. Tässä opinnäytetyössä seksuaalikasvatuksesta puhuttaessa keskitytään sukupuolen moninaisuuteen ja seksuaaliseen suuntautumiseen.

Tarve opinnäytetyölle nousi esiin keskustellessani Luovin erityisopettajan kanssa siitä, miten tärkeää olisi jakaa luotettavasti ja selkokielisesti tietoa oppilaitoksen nuorille sukupuolen moninaisuudesta ja seksuaalisen suuntautumisen kirjosta. Seksuaalikasvatuksessa ei jätetä ulkopuolelle ketään vammaisuuden, erityisen tuen tarpeen tai muiden ominaisuuksien vuoksi, vaan tärkeintä on ennen seksuaalikasvatuksen järjestämistä kartoittaa nuorten kehitys-, tieto- ja taitotaso (Oinonen & Susineva 2021, 10).

Opinnäytetyön tuloksista hyötyvät ensisijaisesti työpajoihin osallistuvat nuoret ja oppilaitoksen henkilökunta. He saavat luotettavaa ja selkokielistä tietoa sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen kirjosta. Tiedon avulla vahvistetaan nuorten sukupuoleensa ja seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvää pohdintaa. He saavat työkaluja käsitellä henkilökohtaisia tunteitaan ja ymmärrystä sukupuolen moninaisuuteen liittyvistä käsitteistä. Pyrin laatimaan helposti lähestyttävää materiaalia myös niille, jotka eivät koe aihetta läheiseksi henkilökohtaisessa elämässään. Ymmärtämällä käsitteitä sukupuolen moninaisuudesta ja seksuaalisen suuntautumisen kirjosta, nuoret toimivat yhdenvertaisesti oppilaitoksen jäseninä. Opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää myös oppilaitoksessa yhdenvertaisuuden edistämiseen.

2 KEHITTÄMISEN TAUSTA JA TARVE

Kehittämisen organisaationa tässä opinnäytetyössäni on erityisammattiopisto Luovi, joka on Suomen suurin ammatillinen erityisoppilaitos. Luovi toteuttaa vaativaa erityisen tuen ammatillista koulutusta, valmentavaa koulutusta sekä ammatillista tutkintokoulutusta 28 eri paikkakunnalla. Toteutan kehittämistyön Luovin yhdessä yksikössä yhdestä suurimmista kaupungeista. Luovin toimintaa ohjaavat vahvasti arvot, joita ovat luovuus, uudistajuus, osaaminen, välittäminen ja ilo. Luovin toimintaa ohjaavat ajatus siitä, että he tarjoavat nuorelle oman väylän työhön ja hyvään elämään. (Luovi s.a.)

Tämä opinnäytetyö sai alkunsa yhteistyöpalaverista tutun erityisopettajan kanssa. Toiveenani opinnäytetyölle oli työskennellä erityisnuorten kanssa ja valita aihe kohderyhmän tarpeista käsin. Nuorten keskuudessa lisääntynyt seksuaali- ja sukupuoli-identiteetin pohdinta näkyy monella tavalla oppilaitoksen arjessa. Nuoret ovat olleet itse aktiivisia tiedon hankinnan suhteen, joten

pohjatietoa sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuudesta on ollut. Tämä on näkynyt yksilötasolla esimerkiksi käyttäytymisessä ja puheessa. Ajatus sukupuolen moninaisuuteen liittyvästä työpajasta lähti siitä, että oppilaitos haluaa tarjota opiskelijoille tutkittuun tietoon perustuvaa tietoa seksuaalisuudesta ja sukupuolen moninaisuudesta. Näin pyritään edistämään opiskelijoiden hyvinvointia ja yhdenvertaisuuden kokemusta. Työpajojen kautta normalisoidaan sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen aihetta, jolloin vastataan opiskelijoiden tarpeeseen siitä, että jokainen on hyväksytty juuri sellaisena kuin kokee olevansa.

Kulttuurissa vallitsee vahvat sukupuolinormit. Tämä tarkoittaa vahvaa jakoa kahden sukupuolen eli naiseuden ja mieheyden välillä. Sukupuolinormien vuoksi ihmisiltä oletetaan ja odotetaan usein asioita, jotka eivät vastaa esimerkiksi monien ihmisten kehon muotoja, elekieltä tai temperamenttia. Kulttuurissa vallitsevat sukupuolinormit rakentavat helposti hierarkiaa ihmisten välille. Jokaisella ihmisellä on tarve tulla kuulluksi ja nähdyksi juuri sellaisena kuin on. On tärkeää, ettei yksilö tulisi sukupuolinormien kautta tulkituksi eri persoonaksi kuin kokee olevansa. Usein sukupuolinormeista poikkeavat ihmiset huomaavat kulttuurissa vallitsevat sukupuolinormit ja sosiaalisen paineen. Ihmiset, jotka kokevat vastaavansa sukupuolinormeja, eivät välttämättä huomaa tai usko olevan sukupuolinormeja. (Huuska 2021, 36.)

Sukupuolinormit muuttuvat ajassa ja kehittyvät kulttuurissa yhä sukupuolisen-sitiivisemmäksi. Yhteiskunta on tällä hetkellä kulttuurisessa muutoksessa, jossa mies- ja naissukupuolten rinnalle on tulossa huomioiduksi myös ei-binääristä sukupuolta kokevat ihmiset, esimerkiksi juhlapukeutumisessa, liikuntatiloissa, yleisissä tiloissa tai lomakkeissa. (Huuska 2021, 36.) Tarve kehittämistyölle Luovin organisaatiossa nousi tästä sukupuolen moninaisuuteen liittyvästä kulttuurisen muutoksen näkymisestä oppilaitoksen arjessa. Nuoret saavat nykyään paljon tietoa aiheesta mm. internetistä, mediasta ja kavereiltaan, mutta niiden tietojen rinnalle he tarvitsevat asiallista ja laadukasta tietoa. Oppilaitoksessa on tarve asianmukaiselle tiedolle myös siitä, millä tavoilla oppilaitoksen arjessa voitaisiin huomioida sukupuolisen-sitiivisyys niin tiloissa kuin eri tilanteissakin.

Aihe on ajankohtainen, sillä sukupuolen moninaisuudesta puhutaan aiempaa enemmän. Tässä opinnäytetyössä haluan olla mahdollistamassa nuorten keskuudessa sukupuolisensitiivisempää ilmapiiriä, jossa kaikilla on tilaa olla juuri sellainen kuin on. Nuoret saavat seksuaalikasvatuksen avulla tärkeitä tietoja ja taitoja, joita apuna hyödyntäen he voivat pohtia seksuaalisuuteen liittyviä omia asenteitaan (Väestöliitto s.a). Karvisen (2016, 8) mukaan yhteiskunnassa lisääntyvä ymmärrys siitä, ettei sukupuoli ole täysin yksiselitteinen vain kahteen sukupuoleen rajoittuva asia. Sukupuolen moninaisuudesta voidaan puhua monella tasolla lainsäädännön, lisääntyvän tutkimustiedon sekä lisääntyvien henkilökohtaisten kokemusten myötä. Tiedon lisääntyessä ja ihmisten sitä jakaessa, sukupuolen moninaisuuteen liittyvät käsitteet vakiintuvat yleiseen kielenkäyttöön. (Karvinen 2016, 8.)

Santalahden (2018) mukaan seksuaali- ja sukupuoli-identiteetti on merkittävä osa henkilön kokonaisidentiteettiä. Nuorilla ja nuorilla aikuisilla identiteetti on isossa murroksessa, jolloin pohditaan voimakkaasti itseä suhteessa toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Nuoruus on identiteetin muotoutumisen aikaa. (Santalahti 2018.) Vammaisuuden tai erityisen tuen tarpeen vuoksi ei voida tehdä oletuksia toisen ihmisen seksuaalisuuden tai sukupuolen moninaisuuden kokemuksista, kiinnostuksen kohteista tai haaveista. Vammaisilla ihmisillä on vammattomien ihmisten tavoin seksuaalisuus ja sukupuolen kokeminen läsnä. Seksuaalisuus ja sukupuolen kokeminen ovat jokaiselle yksilöllisiä kokemuksia, joille jokainen ihminen antaa itse henkilökohtaisen merkityksen. (Roth 2021, 42.)

Tällä opinnäytetyöllä pyritään turvaamaan erityistä tukea tarvitsevien seksuaalioikeuksien toteutuminen. Seksuaalikasvatus sisältyy seksuaalioikeuksiin. Seksuaalioikeuksien toteutuessa yksilö kykenee päättämään tietoisesti omaan seksuaalisuuteensa liittyvistä asioista. (Väestöliitto 2019.) Seksuaalioikeudet kuuluvat ihmisoikeuksiin. Seksuaalioikeuksien toteutuminen on keskeinen osa ihmisen hyvinvoinnin ja tasapainoisen elämän rakentumista. (Ihmisoikeusliitto 2023.)

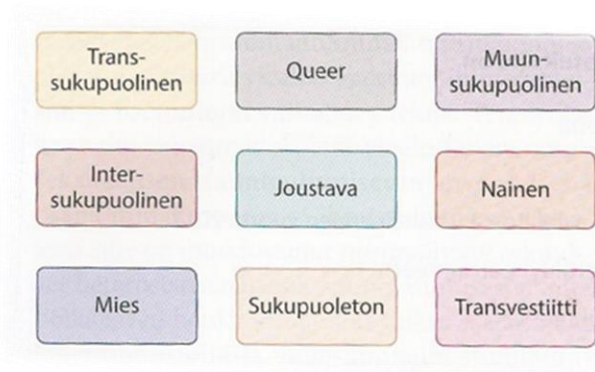
3 SUKUPUOLEN JA SEKSUAALISEN SUUNTAUTUMISEN MONINAISUUS

3.1 Sukupuoli ja sukupuoli-identiteetti

Sukupuolen käsite määritellään biologisesti, juridisesti ja kokemuksellisesti. Biologisesti sukupuoli määräytyy hedelmöitymishetkellä geneettisten tekijöiden säätelminä joko kaksijakoisesti mieheksi tai naiseksi. Miehiset ja naiselliset piirteet muokkautuvat hormonaalisten tekijöiden, kromosomien ja anatomian mukaan. Biologisesti on myös mahdollista syntyä intersukupuolisena, jolloin kromosomien ja sukuelimien muotoutuminen ei ole yksiselitteisesti mies- tai naistyyppillinen. Suomessa syntyy intersukupuolisia henkilöitä vuodessa noin alle kymmenen. (Suomen Lääkäriliitto 2021.) Juridisesti sukupuoli on Suomessa tällä hetkellä kaksijakoinen ja yksilö luokitellaan joko mies- tai nais-sukupuoleen. Juridisten sukupuolten lisäksi suomalaisessa kulttuurissa on paljon moninaisuutta liittyen sukupuolen kokemiseen ja ilmaisemiseen. Eri kulttuureissa sukupuoli voidaan tunteja muitakin ja niihin liittyvät normit ja odotukset voivat vaihdella. Australiassa ja Uudessa-Seelannissa on juridisesti myös kolmas sukupuoli, joka sisältää erilaisia määriteltyjä tai määrittelemättömiä sukupuoliä. (Sassi & Nissinen 2020, 123.)

Sukupuoli-identiteetillä käsitteenä tarkoitetaan sitä, miten ihminen itse määrittelee kokemuspohjaisesti oman sukupuolensa (Sassi & Nissinen 2020, 123). Nykyään ymmärretään yhä enemmän sukupuolta kokemuksena. Sukupuoli on jotain muutakin kuin se, miltä ihminen ulkoisesti näyttää. Sukupuoli-identiteetti on ihmisen oma minäkuva itsestään, sukupuolestaan tai sukupuolettomuudestaan. Toiset voivat kokea jo lapsesta saakka sukupuolensa vahvasti tietynlaisena, toisilla sukupuoli-identiteetin löytäminen voi viedä aikaa tai toisilla se voi myös olla epämääräinen tai muuttuva. (Ristkari ym. 2018, 43.) Sukupuoli-identiteetti muodostuu biologisen sukupuolen lisäksi myös ihmisen itse kokemasta sosiaalisesta sukupuolesta, johon vaikuttaa psyykkiset, kasvatukselliset ja sosiaaliset tekijät (Suomen Lääkäriliitto, 2021). Sukupuoli-identiteettiin ja itsetuntoon vaikuttavat myös kulttuuriset odotukset sukupuolen mukaisesta käyttäytymisestä (Sassi & Nissinen 2020, 121).

Sukupuolen moninaisuus on luonnollinen osa ihmisen moninaisuutta. Sukupuolen moninaisuutta on kehojen kirjo, jolla tarkoitetaan naistyypillistä ja mies-tyypillistä kehollisuutta eri ilmenemismuotoineen. Jokaisella ihmisellä on henkilökohtainen kokemus sukupuolen fyysisestä kehityksestä ja sukupuolen kokemisesta. Sukupuoli nähdään enemmän jatkumona kuin kahtena toisensa poissulkevana ryhmänä. Sukupuoli-identiteettejä on monia ja jokaisella on omat yksilölliset piirteensä. Jokainen tapa kokea ja toteuttaa omaa sukupuoltaan on luonnollista. (Huuska 2021, 3.) Sukupuoli-identiteettien termejä on useita (kuva 1). Kuvassa sukupuoli-identiteettejä on luokiteltu olevan naisen ja miehen lisäksi myös transsukupuolinen, queer, muunsukupuolinen, intersukupuolinen, joustava, transvestiitti ja sukupuoleton (Sassi & Nissinen 2020, 124.) Toisilla ihmisillä sukupuoli pysyy samana läpi koko elämän, toisilla se voi vaihdella. Sukupuolella voi olla myös monenlaisia ulottuvuuksia. Sukupuoli-identiteetti voi myös vaihdella ja olla liukuva. (Seta ry s.a.) On tärkeää käyttää ihmisen itsensä käyttämää termiä omasta sukupuolestaan (Ristkari ym. 2018, 23).

Kuva 1. Sukupuoli-identiteettien erilaisia termejä (Sassi & Nissinen 2020, 124).

Kaksijakoisessa sukupuolikäsityksessä eli binäärisessä sukupuolikäsityksessä ihmiset jaetaan miehiin ja naisiin, jolloin siihen ei sisälly muita sukupuolia. Binäärisessä ihmiskäsityksessä nainen ja mies nähdään jollain tavalla vastakohtina. Ajattelu on vakiintunut yhteiskuntaan vahvasti ja suurin osa ihmisistä on tyytyväinen heille määritettyyn sukupuoleensa. Sukupuoli on tässä vahvassa ajattelussa kuin itsestäänselvyys. Syntymässä määritetyn sukupuolen mukaan elävää enemmistöä kutsutaan cissukupuolisiksi. (Ristkari ym. 2018, 22.)

Intersukupuolisuus tarkoittaa erilaisia kehon variaatioita, joissa kromosomit, anatomia, sisäiset tai ulkoiset sukuelimet, kehon karvoitus tai hormonitoiminta ei ole nais- tai miestyypilliset. Yksilön sukupuolta ja identiteettiä ei määrää kuitenkaan intersukupuolisuus tai kehovariaatio, niiden merkitys yksilölle voi siis vaihdella. On ihmisiä, jotka voivat kokea intersukupuolisuuden myös sukupuoli-identiteettinään. Intersukupuolisuutta sanana käytetään vain silloin kun tiedetään yksilön itsensä määrittelevän itsensä intersukupuoliseksi. (Huuska 2021, 12–14.)

Transsukupuolisuus tarkoittaa sitä, että yksilö kokee voimakasta sukupuoliritiriitaa, jolloin hän kokee sisäisesti olevansa eri sukupuolta kuin hänen syntymässä oletettu sukupuolensa on. Kokemukset transsukupuolisuudesta ja sukupuoliritiriidasta ovat yksilöllisiä. Transsukupuolisuutta kokeva ihminen voi olla transmies, transnainen tai muunsukupuolinen. Nykykielessä puhutaan muunsukupuolisuudesta, jolloin yksilöllä ei ole naisen eikä miehen identiteettiä vaan jotain siltä väliltä tai jotain muuta. Muunsukupuoliseksi kokevan ihmisen sukupuoli-identiteettiin voi sisältyä feminiinisyyttä, maskuliinisuutta ja kaikenlaista muutakin. Muunsukupuolisilla sukupuoliritiriidan voimakkuus vaihtelee eikä kaikki muunsukupuoliset koe olevansa transsukupuolisia. (Transsukupuolisuus s.a.)

Muunsukupuolisuus on monelle hyvin henkilökohtainen asia ja omaa sukupuoltaan kuvaava termi. Muita kuin mies- ja naissukupuolia kuvaavia käsitteitä sukupuolesta on useita muitakin. Huomioitavaa siis on, että vaikka yksilö ei kokisi olevansa mies eikä nainen, hän ei välttämättä koe olevansa myöskään muunsukupuolinen. Ihmisillä on jokaisella oikeus määritellä sukupuolensa tai olla määrittelemättä sitä ollenkaan. (Muunsukupuolisuus s.a.) Queer-termiä voidaan käyttää, jos ihminen sanoutuu irti täysin sukupuolen tai seksuaalisen suuntautumisen jaottelusta. Osalla ihmisistä ei ole laisinkaan sukupuoli-identiteettiä. Queer on myös poliittinen ja akateeminen ajattelumalli ja sen tarkoitus on kyseenalaistaa yhteiskunnan sukupuoleen liittyvää normatiivisuutta. Vuorovaikutustilanteissa on tärkeää, ettei ole toisen olevan jotain tiettyä sukupuolta. Queer-termi voidaan jossain tapauksissa kokea loukkaavana. (Seta ry 2021.)

Sukupuolinormatiivisuus tarkoittaa olettamuksia sukupuoleen liittyvästä kategorioinnista ja odotuksista mies- tai naissukupuolesta sekä kahden sukupuolen toistensa vastakkaisuudesta (Sassi & Nissinen 2020, 122). Sukupuolta pidetään kulttuurissa pysyvänä synnynnäisenä ja biologisena ominaisuutena, joka määrittellään lisääntymisen ja lisääntymiselimien mukaan (Ristkari ym. 2018, 43). Todellisuudessa sukupuoli ja sen ilmaiseminen eivät ole synnynnäisiä. Sukupuoleen kasvetaan vahvasti ympäristön saneleman normiston mukaan. Miehuuteen ja naiseuteen kohdistuu paljon odotuksia siitä millaiselta tulisi näyttää tai millainen rooli miehen ja naisen sukupuoleen liittyy. Ihmisen syntymässä määritelty sukupuoli ei määrittele sitä, miten meidän tulisi käyttäytyä tai pukeutua. Todellisuudessa siitä päättävät yhteiskunnan ja yhteisöjen asettamat normit. (Ristkari ym. 2018, 55–56.) Ristkarin (2018, 55) mukaan sukupuolinormit ovat odotuksia ja oletuksia, joita voi murtaa. Eri kulttuureissa on erilaisia normeja ja yhteisöjä, jotka murtavat normistoja. Sukupuolinormit vaihtelevat sen mukaan eri tilanteissa, mitä tytöiltä ja pojilta on opittu vaatimaan. Sukupuolinormit muuttuvat ajan kuluessa yhteiskunnassa median ja ympäristön muokatessa niitä. (Ristkari ym. 2018, 55.)

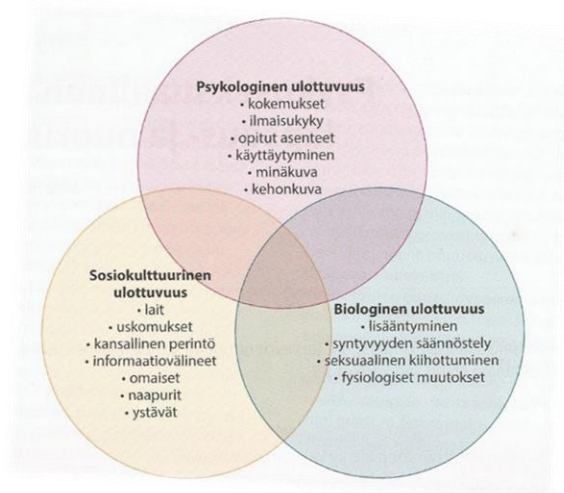
Sukupuoli ja sukupuolen kokeminen ovat merkittävä osa-alue ihmisen kokonaisvaltaisen kasvun ja hyvinvoinnin näkökulmasta. Yksilön kokiessa kehollisten ja psyykkisten sukupuolen poikkeavuutta toisistaan, sen tunnistaminen ja hyväksyminen voi olla vaikeaa. (Sassi & Nissinen 2020, 121.) Kun yksilön oma kokemus ei vastaa sitä sukupuolta, joka hänelle on syntymässään määritetty, hän kokee sukupuoliristiriitaa. Sukupuoliristiriidan kokemuksen voimakkuus vaihtelee yksilöiden välillä. (Mielenterveystalo s.a.) Sukupuolidysforia on sukupuoliristiriidan voimakkaampi muoto. Sukupuolidysforiassa yksilö kokee voimakasta ahdistusta tai masennusta. Sukupuolidysforian kaksi osa-aluetta ovat sosiaalinen dysforia ja kehodysforia. Sosiaalisessa dysforiassa yksilö kokee ahdistusta tullessaan sosiaalisessa tilanteessa kohdatuksi eri sukupuolena kuin itse kokee olevansa. Kehodysforiassa yksilöä ahdistaa sukupuoleen liittyvät kehonosat ja kehonosat voivat tuntua itselleen vierailta. Sosiaalisen dysforian ja kehodysforian voimakkuus vaihtelee yksilöiden välillä. (Ristkari ym. 2018, 30–31.)

Sukupuoliristiriidan lisäksi yksilö voi kokea vähemmistöstressiä. Sukupuolidentiteetin, sukupuolen ilmaisun tai kehollisten sukupuolipiirteiden vuoksi ihmiseen voidaan kohdistaa eri tilanteissa ennakkoluuloja kulttuurin ollessa vielä vahvasti juridisesti ja yhteisöllisesti jaettuna mies- ja naissukupuoleen. Henkilö voi kokea kuuluvansa vähemmistöön ja tuntea stressiä tietäessään, että häntä voidaan syrjiä tai häneen voidaan suhtautua kielteisesti. Sukupuoliristiriitaa kokeva henkilö voi syrjintäriskin vuoksi piilotella omia persoonallisia piirteitään muilta. Vähemmistöstressi voi vaikuttaa kielteisesti yksilön terveydentilaan niin psyykkisesti kuin fyysisesti. (Huuska 2021, 28–29.)

3.2 Seksuaalisuus ja seksuaali-identiteetti

Ihmisen minäkokemuksen eli identiteetin yksi osa-alue on seksuaalisuus. Seksuaalisuus kehittyy ihmisen jokaisessa ikävaiheissa yksilöllisesti vaihteittain ikätason mukaan. Ihminen kykenee tuntemaan yhteenkuuluvuutta ja mielihyvää toisista ihmisistä jo vauvasta lähtien. Seksuaalisuuden on kuvattu olevan elinikäinen prosessi ja todettu muuttuvan eri ikävaiheissa. Lapsen ja nuoren seksuaaliseen kehitykseen ei kuulu seksi, vaikka heistä voi olla hauskaa leikkiä omilla sukuelimillä. Orgasmiin ja seksuaaliseen nautintoon tähtäävä toiminta alkaa vasta nuoruusiän jälkeen. (Halonen & Sassi 2020, 91–92.)

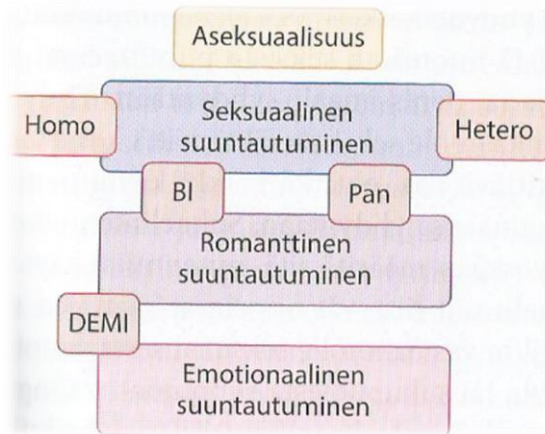
Seksuaalisuutta voidaan määritellä useilla eri tavoilla. Halonen & Sassi (2020, 91) määrittelevät seksuaaliseen hyvinvointiin kuuluvan omien ja toisten rajojen hahmottamisen, ihmissuhteiden ymmärtämisen, seksuaalisen mielihyvän sekä omasta seksuaalikäyttäytymisestä ja seksuaalisesta turvallisuudesta päättämisen. Kuvassa 2 on yksi tapa hahmottaa seksuaalisuus jakamalla se eri ulottuvuuksiin. Seksuaalisuuden ulottuvuus -mallissa jaetaan seksuaalisuus psykologiseen, biologiseen ja sosiokulttuuriseen ulottuvuuteen. Seksuaalisuuteen liittyy ihmisen psyykkiset, biologiset, sosiaaliset ja kulttuuriset piirteet. (Halonen & Sassi 2020, 91–92.)

Kuva 2. Seksuaaliset ulottuvuudet (Halonen & Sassi 2020, 92).

Seksuaalinen kehitys on laaja-alaista ja yksilötasolla sen kehitystä on vaikea kuvailla tarkasti. Lasten ja nuorten seksuaalista kehitystä havainnoimaan on kehitelty erilaisia kehitysaskelmalleja, joiden tarkoitus on kuvailla seksuaalisen kehittymisen tapahtumista asteittain. Keskeistä on, ettei aiemmassa kehitysvaiheessa ole mahdollista käsitellä seuraavaan vaiheeseen liittyviä asioita. Erilaisia malleja voidaan hyödyntää työvälineenä seksuaalikasvatusta toteutettaessa. (Halonen & Sassi 2020, 92.) Seksuaali-identiteetti muodostuu vähitellen yksilön kasvaessa ja se sisältää mm. tunnistetut seksuaaliset tarpeet ja arvot, seksuaalisen suuntautumisen sekä mieltymykset ja tavat seksuaalista toimintaa ja kumppania kohtaan. Seksuaali-identiteettiin sisältyy myös toisena osana sosiaalinen seksuaalinen identiteetti, jonka myötä ihmiselle on tärkeää kuulua ryhmään seksuaali-identiteetin mukaisesti. (Santalampi 2018.)

Seksuaalisessa suuntautumisessa kuvataan olevan eri ulottuvuuksia. (Kuva 3.) Määritelmiä seksuaalisesta suuntautumisesta on useita ja keskeistä on antaa henkilön itse määrittellä itsensä (Sassi & Nissinen 2020, 126). Seksuaalinen suuntautuminen tarkoittaa sitä, että keneen ihminen ihastuu, rakastuu tai tuntee emotionaalista tai fyysistä vetovoimaa. Seksuaalinen suuntautuminen määritellään usein sukupuolen pohjalta, jolloin asia ei ole aina yksiselitteinen. Seksuaalisen suuntautumisen moninaisuus on puolestaan sellainen käsite, joka kertoo koko sen suuntautumisen kirjon, joka ihmisillä voi olla. (Karvinen 2016, 11.)

Kuva 3. Seksuaalisen suuntautumisen eri ulottuvuuksia (Sassi & Nissinen 2020, 127).

Henkilöä, joka tuntee vetoa eri sukupuoleen, kutsutaan heteroksi. Mieshenkilöä, joka tuntee vetoa mieheen, kutsutaan homoudeksi. Naishenkilöä, joka tuntee vetoa naiseen, kutsutaan lesboudeksi. Bi-seksuaali on henkilö, joka tuntee emotionaalista ja/tai seksuaalista vetoa sekä miehiin että naisiin. Pan-seksuaali tuntee emotionaalista ja/tai seksuaalista vetoa kaikkia sukupuolia olevia ihmisiä kohtaan. (Seksuaalinen suuntautuminen s.a.) Aseksuaali on ihminen, joka tuntee vähän tai ei tunne lainkaan seksuaalista vetoa toisiin ihmisiin. Aseksuaali voi kokea tai olla kokematta romanttisia tunteita toista kohtaan sekä hänellä voi olla tai olla olematta voimakas sukuvietti. Ei ole olemassa yhtä ainoaa oikeaa tapaa olla aseksuaali ja aseksuaalisia termejä on monia. (Kupila & Tarjamo 2019, 2.)

3.3 Sukupuoli ja seksuaalisuus nuoruudessa

Murrosiän myötä lapsuus kääntyy nuoruudeksi kehollisten ja hormonaalisten muutosten myötä. Sukupuolihormonit vaikuttavat murrosiässä tapahtuviin kehollisiin muutoksiin. Mieshormoni eli testosteroni vaikuttaa parraskasvuun, äänen madaltumiseen sekä penisten ja kivesten kehitykseen. Naishormoni eli estrogeeni liittyy rintojen kasvamiseen, kuukautisten alkamiseen ja rasvakuksiin kehossa. Nuoruusiässä kehollisen muutokset voivat aiheuttaa nuorelle ristiriitaisia ja voimakkaita tunteita. Fyysisten kehollisten muutosten lisäksi sukupuolihormonit vaikuttavat nuoren psyykkiseen kehitykseen. Näiden hormonaalisten muutosten myötä nuoren seksuaali- ja sukupuoli-identiteetti kehittyy, jolloin seksuaalisuuteen liittyvät asiat tulevat nuorelle hyvin henkilökohtaisiksi asioiksi. Sukupuoli-identiteetin ja seksuaalisen suuntautumisen pohdinta on

voimakasta ja oma identiteetti alkaa vakiintumaan murrosiän jälkeen. (Halonen & Sassi 2020, 94.)

Nuoruuteen liittyy aina pohdintaa siitä, kuka ja millainen on. Pohdinta on syvempää ja hämmentävämpää silloin kun siihen liittyy pohdintaa sukupuoli – tai seksuaali-identiteettiin liittyen. Transihmiselle nuoruus voi olla hyvin vaikeaa aikaa, sillä murrosiän myötä kehossa alkaa esiintymiseen enemmän nais- tai miestyypillisiä piirteitä. Nuori kokee vahvempana kohtaamansa sukupuoli-odotukset ja kulttuurissa vallitsevat normit, sillä hänet nähdään nyt aikuistuvana nuorena. Nuori voi kokea aikuistumisenkin vastenmielisenä, jos ajatuksissa on elää väärässä sukupuoli-identiteetissä. Nuori voi olla huolissaan siitä, mitä muut ihmiset sanovat siitä, jos hän kertoisi olevansa transsukupuolinen. Jos nuori ei pysty ilmaisemaan turvallisesti sukupuoli-identiteettiään, tästä voi toisinaan seurata esimerkiksi ahdistusta, masennusta tai pahimmillaan itsetuhoisia ajatuksia. (Huuska 2020, 20.)

3.4 Aiemmat tutkimukset

Suomessa ihmisoikeusjärjestö Seta tekee vaikuttamistyötä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen hyvinvoinnin edistämiseksi. Seta jakaa tietoa seksuaali- ja sukupuoli-identiteetteihin liittyen. Kaikki tieto mitä Seta jakaa ja välittää, perustuu tutkimuksiin sekä kansainvälisten kattojärjestöjen tietoon siitä, mitä seksuaaliseen suuntautumiseen ja sukupuolen moninaisuuteen sisältyy. Setan asiantuntijoiden välittämä tutkimustieto perustuu kansainvälisiin tutkimuksiin, sillä suomalaista tutkimusta seksuaalisesta suuntautumisesta ja sukupuolen moninaisuudesta on verrattain vähän. (Sateenkaaritieto s.a.)

Valojään (2018, 3) mukaan viime vuosina nuorten hakeutuminen sukupuoli-identiteetin tutkimuksiin on kasvanut ja tämä voi selittyä sallivamman ilmapiirin muuttumisella tai sukupuolen korjaushoitojen paremmalla saatavuudella. Ei ole olemassa tarkempaa tietoa siitä, mitkä kaikki tekijät vaikuttavat sukupuoli-identiteetin muodostumiseen. Sukupuoltaan pohtiva nuori tulee tietoiseksi sukupuolestaan ja ristiriitaisuudesta ympäristön odotuksia kohtaan noin 4–15 vuoden iässä. Nuori ilmaisee sukupuoliristiriitää usein joko sanallisesti tai toiminnallisesti myös tämän jälkeen, joka tapauksessa kokemus tunnistetaan alle 18-vuotiaana. On huomioitavaa, että lapsella tai nuorella ei ole välttämättä

sanoja kokemuksen tunnistamiseen tai hän ei uskalla kertoa kokemuksestaan. (Valojää 2018, 3.)

Kukaan toinen ei voi tietää varmasti nuoren tulevaa sukupuoli-identiteettiä. Sukupuoltaan pohtivan nuoren kohdalla tulee hyväksyä kaikki erilaiset kehityspolut. Nuoren kokemusta tulee kunnioittaa, vaikka ei olisi tiedossa kuinka pysyvä kokemus on. Kokemus voi olla muuttuva ja se tulee hyväksyä osana nuoren identiteetin kehitystä. Nuoren kannalta on merkittävää se, miten ympäristö suhtautuu sukupuoli-identiteetin pohtimiseen. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi tärkeintä on edistää heidän oikeuksiaan, normalisoida sukupuolen moninaisuutta sekä tiedottaa kouluuyhteisöissä sukupuolen moninaisuudesta. Nuorelle on tärkeää nähdä roolimalleja ja positiivista asennetta, jotta hän näkee oman identiteettinsä ongelman sijaan voimavarana. Sukupuolen moninaisuutta pohtivalle nuorelle on tärkeää turvata vertais- ja ammatillisen tuen saatavuus. (Valojää 2018, 11.)

Suomalaista tutkimusta seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen nuorten hyvinvoinnista Seta on edistänyt useilla yhteistöillä Nuorisotutkimusseuran kanssa. Sateenkaarinuorten hyvinvointiin liittyvä Nuorisotutkimusseuran ja Setan yhteistyöhankkeessa vuosina 2012–2014 kartoitettiin seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvien nuorten eli sateenkaarinuorten hyvinvointia Suomessa. Yhteistyöhankkeessa tavoitteena oli selvittää, miten nuoret kuvasivat terveytään ja millaiset asiat olivat heidän mielestään hyvinvoinnin näkökulmasta tärkeitä. Yhteistyöhanketta rahoitti opetus- ja kulttuuriministeriö. (Alanko 2014, 10.) Nuoret tarvitsevat seksuaali- ja sukupuoli-identiteettiin liittyvän pohdinnan tueksi luotettavaa tietoa sekä tukea lähipiiriltä. Monet kyselytutkimukseen vastanneista nuorista kertoivat olleensa avoimia seksuaalisesta suuntautumisesta tai sukupuoli-identiteetistään ainakin jollekin lähipiirissään olevalle ihmiselle. Tutkimuksessa nousi kuitenkin esiin se, että useampi nuori salaa suuntautumisensa tai todellisen identiteettinsä hylätyksi tulemisen tai ulkopuolelle jättämisen pelon vuoksi. Sateenkaarinuorille on erittäin tärkeää löytää ympäristöjä ja toisia nuoria, joiden kanssa voi kommunikoida avoimesti. (Taavetti ym. 2015, 6–7.)

Taavetin ym. (2015, 9) mukaan sateenkaarinuorten elämästä piirtyy moninainen kuva. Nuoret kuvataan vahvoiksi pärjääjiksi, sillä he kertoivat kyselytutkimuksessa voittaneensa monet vaikeudet ja löytäneet itselleen sopivimman itseilmaisun ja elämäntavan. He ovat kohdanneet monia vastoinkäymisiä, ongelmia ja ikäviä kokemuksia. Sateenkaarinuoret ovat joutuneet etsimään itseään ja selviämään voimakkaistakin epävarmuuksista. Samaan aikaan he ovat päässeet nauttimaan myös ihastumisen ja rakkaussuhteisiin liittyvistä kokemuksista. Hyvinvoiva sateenkaarinuori -tutkimushankkeessa nousi esille monen sateenkaarinuoren halu välttää seksuaaliseen suuntautumiseen tai sukupuoleen liittyvät määritykset ja identiteettiin perustuvan ryhmittelyn. Osa tutkimushankkeeseen osallistuneista nuorista ei halunnut määritellä itseään tunnetuimpien seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä kuvaavien termien mukaan. Tutkimustulosten mukaan nuorille on hyvin tärkeää oikeus päättää itse mitkä sanoja itse itsestään käyttää. Osa nuorista myös haluaa valita itse itselleen etunimen, joka sopii paremmin heidän kokemukseensa sukupuolestaan. (Taavetti ym. 2015, 9.)

Ensimmäisen kerran sateenkaarinuoret otettiin huomioon Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen (THL) kouluterveyskyselyssä vuonna 2017 ja kysymykset uusittiin paranneltuina versioina vuoden 2019 kyselyssä. (Karvinen 2021, 3.) THL:n kouluterveyskyselyn vuoden 2019 mukaan sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöön kuuluneilla nuorilla oli merkittävästi enemmän terveyshaasteita kuin muilla nuorilla (Jokela ym. 2020, 1). Nuoret pohtivat edelleen esimerkiksi trans- tai muunsukupuolisuuttaan pitkään ennen muille kertomista. THL:n kouluterveyskyselyssä vuonna 2019 40 % transnuorista ei voinut luottaa vanhempiensa tukeen. Vanhempien tuki suojaisi nuorten mielenterveyttä, sillä nuoruus on haastavaa aikaa sukupuoltaan tai seksuaalisuuttaan pohtivalle ihmiselle. (Huuska 2021, 20.)

Euroopan perusoikeusvirasto (FRA) julkaisi laajan kyselytutkimuksen sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien ihmisten tilanteesta vuonna 2019. Kyselyyn saatiin 140 000 vastaajaa ympäri Eurooppaa (FRA, 2020.) Perusoikeusvirasto FRA:n (2020) kyselyn tulosten mukaan vain harva suomalainen nuori kokee voivansa olla täysin avoimesti oma itsensä oppilaitoksessaan. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvista oppilaista suurin osa salaa

täysin tai kertoo valikoivasti identiteettinsä. Tämä tarkoittaa sitä, että toimintakulttuuria tulee muokata siten, että jokainen oppilas voi turvallisuutta kokiessa juuri sellainen kuin identiteetiltään kokee itse olevansa. (Karvinen 2021, 7.)

4 SEKSUAALIKASVATUS

4.1 Seksuaalikasvatus käsitteenä

Kehityksensä tueksi lapset ja nuoret tarvitsevat tutkittuun tietoon nojaavaa ja ikätason huomioivaa seksuaalikasvatusta (Halonen & Sassi 2020, 91). Lähtökohhta ja perusta seksuaalikasvatukselle lähtee kaikkia koskevista seksuaalioikeuksista (Väestöliitto 2019). Seksuaalioikeudet ovat julistaneet seksuaaliterveyden maailmanjärjestö WAS (*World Association for Sexual Health*) ja IPPF (*International Planned Parenthood Federation*), jotka ovat suunnattu kaikille maailman ihmisille (Frank 2020, 113). Seksuaalioikeuksilla tarkoitetaan sitä, että yksilöllä on oikeus päättää itse omaan seksuaalisuuteen koskevista asioista. Tämän lisäksi jokaisella ihmisellä on oikeus luotettavaan tietoon seksuaalisuudesta ja oikeus saada seksuaaliterveyspalveluita. Jokaisella on oikeus suojella itseä ja toisia sekä velvollisuus kunnioittaa toisten ihmisten seksuaalioikeuksia. Seksuaalioikeuksien mukaan jokaisella on oikeus yksityisyyteen, vaikuttamiseen sekä oikeus tulla nähdyksi ja kuulluksi. Seksuaalioikeudet ovat ihmisoikeuksia ja niiden toteutuminen on erittäin tärkeää hyvinvoinnin ja turvallisen, tasapainoisen elämän kannalta. (Väestöliitto 2019.)

Seksuaalikasvatuksen ydinajatuksena on, että seksuaalisuuden kehittyminen on elinikäinen, jatkuva prosessi. Seksuaalikasvatuksessa on tärkeää huomioida nuoren kehitysvaiheet sekä muuttuva, ympäröivä maailma. Seksuaalikasvatus lisää nuorten elämähallintataitoja ja jokaisella nuorella on oikeus monipuoliseen seksuaalikasvatukseen. Seksuaalikasvatuksessa ohjataan nuoria vastuulliseen ja turvalliseen seksuaalikäyttäytymiseen. Salliva, ennakkoluuloton, seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuuden huomioiva seksuaalikasvatus tukee jokaista yksilöä sekä parantaa nuoren hyvinvointia. Seksuaalikasvatus lisää myös myötätuntoa, tasa-arvoa sekä oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa. (Oinonen & Susineva 2021, 9.) Seksuaalikasvatus jaetaan kolmeen eri kategoriaan, joita ovat seksuaaliopetus, seksuaalineuvonta ja seksuaalivalistus. Seksuaaliopetus on yleensä kouluissa ja oppilaitoksessa

tapahtuvaa toimintaa ammattilaisten johdolla, seksuaalineuvontaa tehdään pääsääntöisesti terveydenhuollossa erilaisissa vastaanottotilanteissa ja seksuaalikasvatus on yleisempää, lapsille ja nuorille jaettavaa elämänhallinnallista tiedonlisäämistä. (Halonen & Sassi 2020, 96.)

Nuorilla tarve tietoon ja erilaisten tietolähteiden käyttöön lisääntyy. Nykyään tietoa seksuaalisuudesta, seksuaalisesta suuntautumisesta ja sukupuoli-identiteetistä on saatavilla paljon. Nuorten kannalta haastavinta on se, ettei kaikki saatavilla oleva tieto, ole välttämättä turvallista tai hyödyllistä nuorelle. Pahimmillaan tietolähde voi antaa vääristyneen kuvan sukupuolesta ja seksuaalisuudesta. Keskeistä on myös se, vastaako tieto nuoren kehitystasoa. Nuori voi hämmentyä ja ahdistua sellaisesta tiedosta, mitä ei voi kehityksellisesti käsitellä. Seksuaalikasvatuksessa annetaan nuorelle luotettavaa, kehitystasoa vastaavaa ja oikeaa tietoa sekä tarjotaan erilaisia näkökulmia liittyen seksuaalisuuteen, sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuuteen. Seksuaalikasvattajan tehtävänä on antaa nuoren seksuaalisuudelle kasvurauha. Seksuaalikasvattaja huomioi työssään jokaisen nuoren yksilölliset omat tarpeet ja taustat. (Halonen & Sassi 2020, 96.)

Lasten ja nuorten kanssa tehtävään työhön liitetään sukupuolisensitiivisen kasvatustyön käsite. Sukupuolisensitiivisessä nuorisotyössä huomioidaan sukupuolen vaikutus nuoren kasvuun ja kehitykseen sekä tiedostetaan nuoren kohtaamisen, kohtelemisen ja heidän tulevaisuuden mahdollisuuksien tukemisen tärkeys (Loistosetlementti s.a). Sukupuolisensitiivisyys käsitteenä on toimintafilosofia, joka ulottuu tehtäväksi kokonaisvaltaisesti niin nuorisotyössä kuin muilla elämän osa-alueilla. Sukupuolisensitiivisyyden käsitettä tarkastellaan nuorten näkökulmasta keskittymällä nuorten elämänkaareen ja millaisten sukupuoleen liittyvien roolimallien keskellä hän on elänyt. (Anttonen 2017, 25–26.) Sukupuolitietoisuus on sukupuolisensitiivisyyden rinnakkaiskäsite, jolla tarkoitetaan sukupuolen- ja seksuaalisuuden määritelmien kokonaisuutta sisältäen tietoa sukupuolen moninaisuuden historiasta, yhdenvertaisuudesta ja tasa-arvosta. (Anttonen 2017, 23–24.)

4.2 Seksuaalikasvatus oppilaitoksessa

Sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvää seksuaalikasvatusta ei tule toteuttaa oppilaitoksessa ainoastaan siksi, että tietäisimme oppilaitoksessa olevan sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöön kuuluvia oppilaita. Seksuaalikasvatusta tulee toteuttaa jokaisessa oppilaitoksessa moninaisuusolettamuksen ja tiedon lisäämisen vuoksi. (Karvinen 2021, 7.) Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisen velvollisuus, sukupuolen moninaisuuteen ja seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvän syrjinnän ennaltaehkäiseminen kuuluvat oppilaitosten ja eri koulutusten järjestäjille opetussuunnitelmien, tasa-arvolain (8.8.1986/609) ja yhdenvertaisuuslain (30.12.2014/1325) säätöinä. (Jokela 2020, 10.)

Poliittisten päättäjien, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisten sekä asiantuntijoiden työtä pyritään määrittelemään seksuaalikasvatuksen standardit oppaan avulla. Oppaan tavoitteena on parantaa lasten ja nuorten seksuaaliterveyttä sekä edistää kokonaisvaltaista seksuaalikasvatusta. Oppaan keskeisin sanoma on jakaa lapsille ja nuorille tietoa siten, että he oppisivat suhtautumaan seksuaalisuuteen positiivisesti ja vastuullisesti. Kokonaisvaltaisen ja laadukkaan seksuaalikasvatuksen avulla lapset ja nuoret oppivat suhtautumaan itsensä lisäksi vastuullisesti myös muihin ihmisiin. Oppaan tarkoituksena on edistää vastuullista ja ennakoluulotonta suhtautumistapaa, jotta yhteiskunnastamme rakentuisi oikeudenmukainen paikka. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2014, 5.)

Perusoikeusvirasto European Union Agency For Fundamental Rights (FRA 2020) kyselytutkimuksen mukaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvista nuorista joka kymmenes on ajatellut koulunkäynnin lopettamista tai koulun vaihtamista identiteettiin liittyvien syiden vuoksi. Negatiivinen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kohdistuva ilmapiiri oppilaitoksessa voi vaikuttaa jokaiseen opiskelijan turvallisuuden tunteeseen. Lasten ja nuorten turvallisuutta korostetaan lainsäädännössämme opetussuunnitelmien kautta. Oppilaitosten ilmapiiriä ja toimintakulttuuria pyritään vahvistamaan asettamalla velvoitteita sen kehittämiseksi. Toimintakulttuuri on tapa, joka koostuu kaikille yhteisistä käytännöistä. Tavoitteena on pyrkiä tunnistamaan olemassa olevia sekä kehittämään uusia toimintatapoja oppilaiden turvallisuuden takaamiseksi. (Karvinen 2021, 18–19.)

Tietous sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuuteen liittyvistä asioista on tärkeää identiteettikehityksen näkökulmasta. Nuoret eivät voi sanoittaa ja jäsentää omia kokemuksiaan, ellei heillä ole sanoja tai tietoa asiasta. Tiedon lisääntyessä, lisääntyy myös merkityksellisyys. Myönteisen minäkuvan kehittyminen mahdollistuu siten, että nuori saa tunteen siitä, että hänen identiteettinsä on myönteinen asia. Tiedon lisääntyminen on yhteydessä oppilaitosten turvallisuuteen kohentavasti, sillä usein vieraaksi kokemat asiat herättävät pelkoa ja erilaisia pelkoon pohjautuvia reaktioita. (Karvinen 2021, 35.)

Opetussuunnitelmiin kirjataan ohjeistus sukupuolittietoisesta opetuksesta. Sukupuolittietoinen opetus tarkoittaa sitä, että jokaista oppilasta pyritään kohtelemaan yksilönä sukupuoleen katsomatta. Oppilailta ei oleteta asioita, jotka liittyvät kulttuurissa vallitseviin sukupuolinnormeihin. Oppilaita tuetaan siinä, että kaikki tavat olla ja ilmaista itseään on sallittua eikä häntä painosteta ilmaisemaan jotain tiettyä sukupuolta. Tämä edellyttää kasvattajalta ja ammattilaisilta tiedostavaa ja omiin toimintatapoihinsa huomioita kiinnittävää toimintaa sekä taitoa murtaa sukupuolittavia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia sukupuolinnormeja. (Karvinen 2021, 15.)

5 KEHITTÄMISPROSESSIN TOTEUTUS

5.1 Kehittämistoiminnan tavoite

Jokainen nuori pohtii sitä, kuka ja millainen on. Pohdinta voi olla syvää ja siihen voi liittyä hämmennyksen tunteita, mikäli siihen liittyy myös pohdintaa sukupuolestaan. Nuoret ovat voineet pohtia asiaa pitempään, toisilla voi olla vanhemmat tukena, toisilla ei. Osa nuorista voi vasta pohtia sitä, mitä heidän kehoonsa ja sukupuoleensa liittyvät tuntemukset ovatkaan ja samalla he voivat pohtia, uskaltaako asiasta puhua muille. Identiteettipohdinnan tueksi nuoret löytävät nykyään vertaistarinoina, tietoa internetistä ja myös ammattiapua. Osa nuorista pohtii näitä asioita itsekseen eikä pysty puhumaan asiasta toisille. (Huuska 2021, 20.)

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on vahvistaa erityistä tukea tarvitsevien nuorten seksuaali- ja sukupuoli-identiteettiin liittyvää pohdintaa. Luotettavalla,

ajankohtaisella ja selkokiehisellä seksuaalikasvatuksella edistetään erityistä tukea tarvitsevien nuorten ymmärrystä seksuaali- ja sukupuoli-identiteetin rakentumiseen liittyvissä asioissa. Seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuuteen liittyvien käsitteiden avaaminen selkokiehisesti lisää ymmärrystä sekä mahdollistaa erityistä tukea tarvitsevien nuorten henkilökohtaisen pohdinnan seksuaali- ja sukupuoli-identiteetin rakentumiseen liittyen.

Käsitteiden avaaminen selkokiehisesti on tärkeää, koska silloin nuori saa työkaluja seksuaali- ja sukupuoli-identiteettinsä pohtimiseen. Selkokiehisyydellä taataan tiedon saavutettavuus. Erityisen tuen tarvitsevilla nuorilla voi olla puutteita seksuaalisuuteen liittyvistä perustiedoista, joten tiedon lisääntymisellä on suora yhteys hyvinvoinnin lisääntymiseen. Seksuaalinen suuntautuminen ja sukupuoli on synnynnäinen, mutta läpi elämän muuttuva asia. Opinnäytetyöllä mahdollisesta nuorelle tunne siitä, että on lupa kokea seksuaali- ja sukupuoli-identiteetti sellaisena kuin se on. Opinnäytetyössäni annan luvan opiskelijoille pohtia sukupuoli- ja seksuaali-identiteettiään rohkeasti ja pyrin normalisoimaan aihetta. Nuoren itsetunnon ja identiteetin kehityksen kannalta on tärkeää tukea nuoren seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen pohdintaa ja oikeutta määritellä itse itsensä (Santalahti, 2018).

5.2 Toimenpide

Kehittämistoiminnan toimenpiteenä on järjestää kolme työpajaa Luovin yhdessä toimipisteessä erityistä tukea tarvitseville nuorille. Järjestän yhden infotilaisuuden kaikille yksikön oppilaille, jonka jälkeen pidetään 3 intensiivisempää työpajaa kerran viikossa marraskuussa 2022. Infotilaisuuden jälkeen kahden viikon kuluessa työpajaryhmät muodostuvat siten, että kustakin luokasta kootaan kaksi aiheesta kiinnostunutta oppilasta mukaan. Ryhmäkoon on tarkoitus olla pieni, maksimissaan 6 opiskelijaa. Työpajoihin osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen, turvallisuuteen ja luottamukselliseen ilmapiiriin. Työpajojen aikana opiskelijoille mahdollistetaan turvallinen ilmapiiri Padlet-verkkoalustan avulla, jonka avulla kommentointi ja kysyminen on mahdollista nimettömänä. Nimettömyys varmistaa sen, ettei ketään voida saattaa naurun-alaiseksi tai loukata.

Tarkoitukseni on saavuttaa kehittämistyön tavoitteet huolellisella suunnittelulla ja yhteistyöllä Luovin henkilökunnan ja seksuaalineuvojaksi valmistuvan työntekijän kanssa. Seksuaalikasvatuksen lisäksi viimeisessä työpajassa käytän osallistavana menetelmänä luovaa työpajaa, jonka nuoret saavat itse suunnitella. Pyrin saavuttamaan tavoitteeni siten, että perehdyn huolellisesti seksuaalikasvatukseen menetelmänä sekä teoriaan sukupuolen moninaisuudesta ja seksuaalisesta suuntautumisesta. Perehtymällä huolellisesti teoriaan ennen marraskuun työpajoja, huolehdin opiskelijoiden saavan ajankohtaista ja luotettavaa tietoa aiheesta. Ajankohtaisella ja luotettavalla seksuaalikasvatuksella edistän opiskelijoiden pohdintaa. Seksuaalikasvatuksen välineinä käytän selkokielistä materiaalia, joka edistää erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden oppimista. Selkokielisten materiaalin avulla tieto voidaan jakaa osiin.

Työpajojen seksuaalikasvatuksellisen sisällön suunnittelussa apunani on Luovin toisessa yksikössä työskentelevä seksuaalineuvojaksi valmistuva työntekijä. Seksuaalineuvoja osallistuu toiselle työpajan kerralle asiantuntijan roolissa ja ajatuksena on vastata nuoria askarruttaviin kysymyksiin. Oma roolini kehittäjänä on tuoda infotuokioihin erityistä tukea tarvitsevien nuorten ohjaamisen osaamista, toteuttaa selkokielisten materiaalin käyttöä ja luoda ryhmätöimintään jokin yhteisöpedagoginen menetelmä. Teen suunnitelman jokaiselle tapaamiskerralle mitä materiaaleja ja menetelmiä ko. kerroilla käytetään. Kokonaistavoitteen saavuttamiseksi panostan työpajojen selkokielistyyteen sekä avoimeen ja turvalliseen ilmapiiriin.

5.3 Kehittämismenetelmät

Kehittämismenetelmänä tässä opinnäytetyössä käytän Demingin laatuympyrää eli professori William Demingin kehittämää PDCA-sykliä. PDCA-syklin vaiheita ovat Plan eli suunnittelu, Do eli tekeminen, Check eli tarkistaminen ja Act eli käyttöönotto. Demingin laatuympyrässä on selkeä suunnitteluvaihe, jossa valitaan kehittämiskohde. Kehittämiskohdetta suunnitellaan yhdessä yhteistyötahojen kanssa ja tavoitteiden asettamisen jälkeen aloitetaan toteutusvaihe. Tarkistusvaiheessa arvioidaan tavoitteeseen pääseminen, jonka jälkeen käyttöönottovaiheessa raportoidaan kehittämistyön tuloksista. (Mindtools s.a.)

Demingin laatuympyrä soveltuu kehittämistyöhöni hyvin selkeän aikataulutuksen sekä kehittämismenetelmän joustavuuden vuoksi. Kehittämistyössäni on tärkeää selkeä ja hyvä suunnitteluvaihe, joka edistää tavoitteeseen pääsemistä. Kehittämistyössäni koen erityisen tärkeäksi yhteistyön seksuaalineuvojan kanssa. Laatuympyrää voidaan käyttää pitkäkestoisesti tai lyhytkestoisesti. Pitkäkestoisesti sitä voidaan käyttää esim. organisaatioissa laadunhallinnan menetelmänä, jolloin ympyrää voidaan kiertää useampaan otteeseen tai tarvittaessa palata taaksepäin esimerkiksi tarkastusvaiheesta toteutusvaiheeseen. Lyhytkestoisesti Demingin laatuympyrää voidaan käyttää myös näin opinnäytetyössä, jolloin panostan suunnitteluvaiheeseen ja etenen vaihe vaiheelta aikatauluni mukaisesti.

5.4 Kehittämistyön eteneminen

Kehittämistyön suunnittelu alkoi keväällä 2022 yhteistyöpalavereilla opinnäytetyönohjaajan, Luovin ohjaavan opettajan sekä Luovin seksuaalineuvojaksi valmistuvan työntekijän kanssa. Kehittämistyön toteutusvaiheen toteutin syksyllä 2022 opinnäytetyön teoreettisen perustan kirjoittamisen jälkeen. Koin tärkeäksi sukupuolen moninaisuuden teoriaan perehtymisen ennen varsinaisia työpajoja. Teoria antoi minulle hyvät valmiudet toimia seksuaalikasvatuksen työpajojen vetäjänä. Työpajojen sisällön ja materiaalien suunnittelun aloitin teoreettisen perustan kirjoittamisen jälkeen yhdessä Luovin seksuaalineuvojan kanssa. Koin yhteistyön Luovin seksuaalineuvojan kanssa erittäin tärkeäksi. Sain häneltä teoreettiseen perustaan ja toteutusvaiheen sisältöön kullannarvoisia lähdevinkkejä.

Syksyllä 2022 aloitin toteutusvaiheen sisällön suunnittelun tekemällä oppilaitoksen seinälle mainoksen infotilaisuudesta tuleviin työpajoihin liittyen (liite1). Pidin infotilaisuuden 31.10.2022 oppilaitoksen opiskelijoille ja henkilökunnalle. Infotilaisuuteen osallistui noin 20 henkilöä. Infotilaisuudessa perehdyttiin tiivistetyksi siihen mitä tarkoittavat sateenkaaritieto, sukupuolen moninaisuus ja seksuaalinen suuntautuminen tekemäni esityksen avulla (liite 2). Esittelin kuulijoille lyhyesti jokaisen työpajojen aiheen ja sisällön. Työpajojen infotilaisuudessa käytiin läpi se, miksi järjestetään sukupuoleen ja seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvät työpajat. Kävin tässä yhteydessä läpi lyhyesti mitä tarkoiti-

tavat yhdenvertaisuuslaki, tasa-arvolaki, seksuaalioikeudet ja koulun järjestys-säännöt. Panostin infotilaisuudessa positiivisuuteen, luottamukselliseen ilma-piiriin sekä kannustin opiskelijoita ilmoittautumaan ryhmään. Infotilaisuuden lo-puksi käytiin läpi turvallisen tilan periaatteet, jotka ovat perusta kaikelle seksua-alikasvatukselliselle toiminnalle.

Infotilaisuuden jälkeen oli kaksi viikkoa aikaa ilmoittautua työpajoihin. Tär-keintä oli, että työpajoihin osallistuminen on vapaaehtoista ja jokaisen opiskeli-jan omasta toiveesta tapahtuvaa. Suositeltavaa oli, että ilmoittautuessaan si-touduttiin osallistuvaksi jokaiseen työpajaan. Mahdollista oli myös ilmoittautua vain yksittäiselle työpajakerralle. Tärkeää oli mahdollistaa opiskelijoille turvalli-sen tilan periaatteet ja työpajoista oli mahdollista aina poistua, mikäli sellainen olo osallistujalle tulisi. Työpajoista tuli kokoonpanona pieni, kolme opiskelijaa ja 1 avustaja. Uskon, että ryhmän pienikokoisuus vaikutti positiivisesti ryhmän luottamukselliseen ja keskustelemaan ilmapiiriin.

Pidin ensimmäisen työpajan 11.11.2022 ja aiheena oli sukupuolen moni-naisuus ja seksuaalinen suuntautuminen. Tein selkokiehisen esitelmän kirjalli-sesti tietokoneella Canva-ohjelmalla ja laminoin tulostamani esityksen (liite 3). Kävin ensin läpi sukupuolen moninaisuuteen liittyvät käsitteet selkokiehisesti. Työkaluna työpajassa oli Padlet, johon voi lisätä nimettömästi kysymyksiä. Padletia ei tarvittu, sillä opiskelijat luottivat toisiinsa ja keskustelua heräsi pal-jon. Tauon jälkeen käsiteltiin seksuaalisen suuntautumisen aiheetta. Laminoitu-jen lappujen tukena oli Tasaseks-kanavan aiheeseen liittyvät videot YouTu-besta. Nuoret tykkäsivät paljon näistä videoista. Kävimme aiheet läpi selkokiehisesti ja rauhallisesti. Ensimmäisen työpajan aiheet olivat laajoja ja herättivät niin paljon keskustelua, että aika meinasi loppua kesken. Nuoria kiinnostivat erityisesti sukupuolen moninaisuuteen liittyvät asiat, kuten miten sukupuolta voi ilmaista, mikä on sallittua ja mitä voi tehdä, jos sukupuolen kokee eriksi kuin syntymässä määritetty.

Toinen työpaja pidettiin 16.11.2022 ja Luovilla työskentelevä juuri valmistunut seksuaalineuvoja oli vieraana toisessa työpajassa. Opiskelijat koostivat yh-dessä seksuaalineuvojalle kysymyksiä. Opiskelijoita pohditutti erityisesti suku-puolen moninaisuuteen liittyvät asiat ja se, mitä konkreettisesti tapahtuu esi-merkiksi sukupuolenkorjausprosessin aikana. Heitä kiinnosti se, millainen

polku se on, jos kokisi sukupuolensa toiseksi kuin syntymässä määritetty. Seksuuaineuvoja oli koostanut vastaukset kysymyksiin jo etukäteen, jolloin saatiin opiskelijoille tutkittuun tietoon perustuva vastaus.

Kysymysten jälkeen keskityttiin seksuaalioikeuksiin. Seksuuaineuvoja oli koostanut kattavan tietopaketin seksuaalioikeuksista, mitä ne ovat ja miten ne toteutuvat. Seksuuaineuvojan käynnillä työpajoissa oli suuri merkitys, ja opiskelijat tykkäsivät hänen käynnistään todella paljon. Ajatuksena oli jatkumo siitä, että seksuaalioivoja tulisi opiskelijoille tutuksi ja hänelle olisi mahdollista varata myös yksilöaikaa. Näin opiskelijat eivät jääneet yksin työpajoissa nousseiden henkilökohtaisten pohdintojen ja tunteiden kanssa. Opiskelijoille jaettiin tulostettu esite, jossa oli lyhyesti esitetty mistä saa pohdintojen tueksi lisää tietoa ja tukea sekä ketkä toimivat tarvittaessa auttavina tahoina.

Kolmas kerta pidettiin 25.11.2022 ja siinä aiheena oli yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja miten sukupuolinormit näkyvät yhteiskunnassa. Viimeisessä työpajassa pohdittiin opiskelijoiden kanssa sitä, mitä yhdenvertaisuus ja tasa-arvo tarkoittavat käytännössä sekä millaisia sukupuolinormeja yhteiskunnassa esiintyy. Kolmas työpaja oli toiminnallinen ja nuoret pääsivät osallistumaan itse työpajan suunnitteluun. Nuoret olivat edellisellä kerralla toivoneet keskustaan jalkautumista Pride-kulkueen tavoin. Idea jalostui oppilaitoksen sisällä tapahtuvaksi. Työpajassa toteutettiin yhdessä opiskelijoiden kanssa heidän itse ideoima Luovi Pride, jonne he tekivät kantaaottavia julisteita. Julisteet olivat tarkoitus laittaa oman koulun seinälle muistuttamaan kanssaopiskelijoita yhdenvertaisuudesta. Lopputuloksena olivatkin hyvin henkilökohtaiset julisteet, joista esimerkiksi yksi opiskelija toivoi saavansa sen heti kotiinsa.

6 TULOKSET, VAIKUTUKSET JA POHDINTA

6.1 Tulosten tiivistys, johtopäätökset ja pohdinta

Opinnäytetyöni tavoitteena oli vahvistaa nuorten seksuaaliseen suuntautumiseen ja sukupuolen moninaisuuteen liittyvää pohdintaa. Toimenpiteenä opinnäytetyössäni oli järjestää kolme selkokielistä seksuaalikasvatuksellista työpajaa. Kehittämisprosessin tuloksena syntyi toteutusvaiheen työpajat ja tuotoksena seksuaali- ja sukupuoli-identiteettiin liittyvistä käsitteistä syntyneet selkokielliset materiaalit, jotka jäävät oppilaitoksen käyttöön. Tuotoksena syntyi

myös viimeisessä työpajassa tehty jokaisen henkilökohtainen taideteos yhdenvertaisuuden näkökulmasta.

Jokaisella nuorella on oikeus saada yhdenvertaista seksuaalikasvatusta. Sukupuolen moninaisuuteen ja seksuaalisuuteen liittyvät asiat ovat läsnä samalla tavalla vammaisten ihmisten kuin vammattomien ihmisten keskuudessa. Seksuaalikasvatuksen sisältö on samaa kaikilla kohderyhmillä, mutta vammaisilla ja erityistä tukea tarvitsevilla henkilöillä tulee huomioida seksuaalikasvatuksuokioiden pilkkominen erilaisiin lyhyimpiin asiakokonaisuuksiin sekä selkokieliisyyteen. (Roth 2021, 42–43.) Opinnäytetyöprosessissa nousi keskeisesti esille se, kuinka tärkeää nuorten oli saada selkokielistä tietoa sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuudesta.

Opiskelijoilla oleva pohjatieto sai tuekseen teoretietoa, joka syvensi pohdintaa ja edisti keskustelua. Työpajoissa heräsi paljon keskustelua ja seksuaalineuvojan läsnäolo tuki nuorten henkilökohtaista pohdintaa. Nuorten kannalta oli erityisen merkittävää se, miten työpajojen kautta näytettiin ympäristön hyväksyvä suhtautuminen sukupuoli-identiteetin pohtimiseen. Työpajoissa panostettiin sallivuutta ja sitä, että jokainen saa olla juuri sellainen kuin on. Työpajoissa normalisoitiin sukupuolen moninaisuutta puhumalla siitä sen oikeilla nimillä. Nuoret oppivat näkemään identiteettinsä ongelman sijaan voimavarana. Työpajojen kautta nuorille vahvistui tunne siitä, että heillä on itsellään oikeus päättää mitä sanoja he itsestään käyttävät.

Opinnäytetyöprosessi kokonaisuutena muutti konkreettisesti oppilaitoksen ilmapiiriä yhdenvertaisempaan suuntaan sekä opiskelijoiden kokemusta siitä, että sukupuolen moninaisuutta ei koeta erilaisena tai vieraana asiana. Opinnäytetyöprosessin myötä opiskelijat pohtivat oppilaitoksessa vallitsevia rakenteita sukupuolen kokemiseen liittyen. Opiskelijat mursivat joitain oppilaitoksessa vallitsevia rakenteita sukupuolen kokemuksiin liittyen. Tällaisia olivat esimerkiksi pukeutumiseen ja sananvapauteen liittyvät asiat, jotka ilmenivät opiskelijoiden tekemissä julisteissa kolmannessa työpajassa. Työpajojen kautta opiskelijat saivat sukupuoleen ja seksuaaliseen suuntautumiseen liittyviin kokemuksiin hyväksyntää ja tukea pohdinnoilleen.

Tässä opinnäytetyössä olen perehtynyt laajasti sukupuolen moninaisuuteen ja seksuaalisen suuntautumisen kirjoon erityistä tukea tarvitsevien nuorten näkökulmasta. Valitettavasti yhteiskunnassa on tällä hetkellä osittain syrjiviä rakenteita sukupuolen kokemiseen liittyen. Tärkeää on ymmärtää henkilökohtaisella tasolla se, että näistä syrjivistä rakenteista huolimatta, jokaisella henkilöllä on oikeus olla juuri sitä mitä itse kokee olevansa. Työpajoilla vahvistettiin ja tuettiin tiedon lisääntymisen aiheuttamaa pohdintaa. Opinnäytetyöni seksuaalikasvatus perustui tutkittuun teoretietoon, jolloin pystyttiin turvaamaan nuorelle ajankohtainen ja asianmukainen tieto. Opinnäytetyöhöni osallistuneet nuoret saivat laadukasta seksuaalikasvatusta ja tietoa oikeuksistaan, jotta he pystyvät tiedostamaan yhteiskunnassa esiintyviä rakenteita. Parhaimmillaan he pystyvät jatkossa itse vaikuttamaan yhteiskunnassa hiljalleen muuttuviin asenteisiin ja puolustamaan omia oikeuksiaan.

Vammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden seksuaalikasvatuksessa keskitytään painottamaan myönteisemmin ja sallivammin seksuaalioikeuksia, seksuaalisuutta, seksuaalista suuntautumista ja sukupuolen kokemista, seurustelua ja suhteita, seksiä ja ehkäisyä sekä tunteita ja ajatuksia. Erityistä tukea tarvitsevat henkilöt altistuvat usein vammaan tai erityistarpeisiin liittyen toisten ihmisten kosketuksille tai puolesta puhumiselle. Heillä voi olla haasteita hahmottaa omia rajoja suhteessa omaan tunteisiin, tahtoon ja kehoon. Tämän vuoksi on erityisen tärkeää keskustella turvataidoista ja siitä, kuka ja miten toista ihmistä saa koskea. (Roth 2021, 42–43.) Sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen seksuaalikasvatuksellisten työpajojen yhteydessä nousi esille, että oppilaitoksessa olisi myös tarvetta seurusteluun, suhteisiin, turvataitoihin ja tunnetaitoihin liittyville työpajoille.

Työpajojen toteutuksen jälkeen suunnittelin jatkokehittämisideoita, sillä tällaiselle seksuaalikasvatuksellisille työpajoille on tilausta oppilaitoksissa ja nuorten keskuudessa. Aloin nopealla aikataululla suunnittelemaan jatkoa työpajoille, joka toteutui tammikuussa 2023. Minua pyydettiin vetämään puolen tunnin mittaisen työpajan kolmelle eri ryhmälle. Nämä työpajat toteutuivat opinnäytetyön jatkokehittämisenä, sillä työstin työpajaan kehittämistyössä valmistuneesta selkokieelisestä esityksestä hyvinvointipäivälle räätälöidyn esityksen. Tuossa esityksessä käytiin läpi seurusteluun, suhteisiin ja turvataitoihin liittyviä

teemoja. Yhdistin esitykseen marraskuun työpajassa käyttämäni materiaalia seksuaalisesta suuntautumisesta.

Seksuaalikasvatus on sisältynyt opetushallituksen opetussuunnitelmaan vuodesta 2004 lähtien, jonka mukaan seksuaaliterveydestä opettaminen kuuluu kaikille vuosiluokilla 7–9 oleville. Opetussuunnitelmassa korostetaan toiminnallisuutta ja oppilaslähtöisyyttä. Keskeistä on myös opitun asian sisäistäminen ja soveltaminen nuorten arkielämään. (Liinamo ym. s.a.) Käytännössä on opettajien vastuulla, kuinka paljon seksuaalikasvatusta kouluilla annetaan. Opinnäytetyöprosessin aikana kuulin kentältä viestiä, että seksuaalikasvatusta tulisi antaa enemmän erityisesti selkokielenä. Yksi tammikuun työpajaan osallistuneista työntekijöistä toivoi, että laajentaisin turvataitoihin liittyvää koulutusta erityisryhmille yläkoulun puolelle. Hänen kokemuksiensa mukaan yläkoulun puolella erityisryhmien parissa on ollut vain vähän seksuaalikasvatusta ja turvataitokoulutusta nuorille.

Tällä hetkellä olen pitänyt työpajoja sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuudesta sekä seurustelusta ja suhteista. Työpajat ovat sisältäneet myös turvataito-ohjeita. Työpajoissa käsiteltiin seksuaalioikeuksia ja ihmisen seksuaalisuutta. Seksuaalioikeudet sisältyvät ihmisoikeuksiin, joten työpajojen myötä edistettiin erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ihmisoikeuksien toteutumista. Jatkokehittäisin opinnäytetyöni marraskuun työpajoistani ja niistä seuranneiden tammikuun työpajoistani laajemman yhtenäisen kokonaisuuden. Kokonaisuus olisi suunnattu erityistä tukea tarvitseville henkilöille ja siinä olisi huomioitu asiakokonaisuuksien pilkkominen pienempiin osiin selkokielenä. Seksuaalikasvatuksellinen kokonaisuus olisi aihealueina laajempi sisältäen seksuaalioikeudet, ihmisen seksuaalisuuden seksuaalisesta suuntautumisesta sukupuolen kokemiseen. Sisällyttäisin kokonaisuuteen seurustelun, suhteen sekä seksin ja ehkäisyyn. Huomioisin kokonaisuudessa tunnetaitojen ja ajattelun merkityksen.

Luovi on kouluttanut yhden ohjaajistaan seksuaalineuvojaksi. Opinnäytetyöni tulosten perusteella tämä on erittäin tervetullutta, sillä työpajoissa nousi paljon opiskelijoilta henkilökohtaisia kysymyksiä ja seksuaalineuvojan läsnäolo oli erittäin tärkeää. Tämä osoittaa sen, että on tärkeää tarjota myös pidempikeskusteluapua sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen pohdinnan

tueksi. Toiminta Luovissa jatkuu siten, että seksuaalineuvojaksi koulutautunut ohjaaja auttaa tarvittaessa opiskelijoita seksuaalisuuteen liittyvissä kysymyksissä. Sukupuoltaan ja seksuaalista suuntautumista pohtiva opiskelija pystyy jatkossa ottamaan yhteyttä oppilaitoksen omaan seksuaalineuvoja-koulutuksen saaneeseen ohjaajaan, joka auttaa ja ohjaa tarvittaessa opiskelijaa hänen tarvitsemiinsa palveluihin.

6.2 Kehittämisprosessin arviointi

Opinnäytetyöprosessi alkoi muun ryhmän mukana tammikuussa 2022 ja eteni suunnitelmallisesti aikataulun mukaan. Tiesin alun alkaen toiveeni tehdä kehittämistyö erityistä tukea tarvitsevien nuorten keskuudessa. Ensimmäinen tapaaminen Luovin erityisopettajan kanssa tehtiin alkuvuodesta ja yhteinen sävel löytyi heti. En ole työskennellyt itse Luovissa, mutta olen työskennellyt erityisryhmien kanssa vuosia. Tämän vuoksi työskentely Luovissa tuntui luontevalta ja tutulta. Luovin yksikön työntekijöistä useampi oli minulle tuttu muista yhteyksistä, joten tämäkin lisäsi tuttuuden tunnetta. Vierailin opinnäytetyöprosessin aikana Luovilla useampaan otteeseen. Yhteistyö on sujunut erinomaisesti, sillä kaikilla on ollut yhteinen tavoite kehittämistyön onnistumisesta. Turvallinen oppimisympäristö on ihmisoikeus. Opinnäytetyöllä pyrittiin edistämään turvallisuutta lisäämällä tietoa. Vierailuiden aikana oppilaat ja työntekijät tulivat minulle tutuksi. Useaan otteeseen kuulin työstäni hyvää palautetta ja minulta toivottiin yhteistyöjatkoa.

Kehittämistyöni arviointimenetelmänä käytin itsearviointia sekä työpajoihin osallistuneille opiskelijoille suunnattua kyselynä Padlet-verkkoalustaa. Padlet on monelle tuttu ja helppokäyttöinen työväline palautteiden keräämiseen. Lopuksi keräsin Padletin avulla loppupalautteen kaikilta toimintaan osallistuneilta. Sain kehittämistyöstä paljon positiivista palautetta. Osallistujat kertoivat työpajoista jääneen hyvä fiilis, ja he olivat oppineet uusia asioita työpajojen kautta. Osa vastaajista koki, että aika loppui kesken ja työpajat olivat liian lyhyitä. Osa vastaajista olisi toivonut seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuuden lisäksi käsiteltäviksi aiheiksi parisuhteita ja suhteessa olemista.

Kehittämistyöstä rakentui sellainen, että sitä voisi hyödyntää myöhemminkin oppilaitosyhteistyössä. Kokonaisuus rakentui monipuoliseksi työpajojen sisällön, rungon ja yhteistyössä seksuaalineuvojan kanssa. Kehittämistyöni oli kokonaisuudessaan hyvin mietitty. Oma roolini kehittämistyössä oli merkittävä, sillä vastasin suunnittelusta ja kokonaisuudesta. Toin työpajoihin omaa osaamistani luomalla selkokielistä materiaalia sekä ammatillista osaamista erityistä tukea tarvitsevien ryhmän ohjaajana.

Kehittämistyön aikana seksuaalineuvojan yhteistyö ja hänen panoksensa oli merkittävä osa prosessin toteutumisesta ja tavoitteeseen pääsemistä. Hän antoi prosessin aikana paljon tukea työpajojen suunnitteluun ja toteuttamiseen. Sain opinnäytetyöprosessin kautta tärkeitä tietoja ja taitoja nuorten kohtaamiseen myös tulevaisuudessa. Sain seksuaalineuvojalta kehittämistyön teoreettiseen perustaan hyviä vinkkejä ja lähdemateriaaleja. Yhteistyö sujui erittäin hyvin ja opinnäytetyössä oli selkeä työnjako. Minä suunnittelin kokonaisuuden ja vastasin erityisesti ensimmäisen ja kolmannen kerran työpajoista. Seksuaalineuvoja tuli vierailulle toiseen työpajaan ja oli perehtynyt etukäteen kysymyksiin. Seksuaalineuvoja piti toisella työpajan kerralla esityksen seksuaalioikeuksista. Opiskelijat ottivat seksuaalineuvojan hyvin vastaan ja pitivät hänen vierailuaan hyvänä asiana. Seksuaalineuvojan mukana olo toi turvallisuuden tunnetta opiskelijoille, sillä ensimmäinen työpajan jälkeen heille oli noussut henkilökohtaisia ja yksityiskohtaisia kysymyksiä. Jatkossa he voivat varata hänelle etäajan henkilökohtaiseen tapaamiseen. Tavoitteet saavutettiin nuorten pohdinnan vahvistamisesta erityisen hyvin tällä kokonaisuudella.

Opinnäytetyöni koko prosessi tuki tavoitteeseen pääsemistä. Oman arvioni ja saamani palautteen perusteella pääsin asetettuun tavoitteeseen nuorten pohdinnan vahvistamisesta. Tavoite saavutettiin erityisnuorten ohjaamisen näkökulmasta. Olen itse tyytyväinen kehittämistyöni toteutukseen ja tuloksiin. Työpajoissa tuli selkeästi esille se, että työpajojen toteuttaminen lisäsi mukana olleiden opiskelijoiden henkilökohtaista pohdintaa. Osan kohdalla pohdinta oli yleistasoisempaa ja liittyi perustietoihin sukupuolen moninaisuudesta ja seksuaalisen suuntautumisen kirjosta. Käsitteet olivat osalle opiskelijoista jo tuttuja, joten työpajoissa päästiin myös pintaa syvemmälle. He halusivat yksityiskohtaisempaa tietoa sukupuolen moninaisuudesta. Seksuaalineuvojalta kysyttiin

hyvin henkilökohtaisia kysymyksiä sukupuolen moninaisuudesta. Sain myös opiskelijoilta kiitosta työpajojen järjestämisestä.

Kehittämistyöni oli merkityksellistä ja se osui relevanttiin ajankohtaiseen nuorten elämään liittyvään asiaan. Opinnäytetyöllä olin mahdollistamassa nuorten seksuaali- ja sukupuoli-identiteetin turvallista rakentumista. Seksuaali- ja sukupuolen moninaisuuteen liittyvät käsitteet avautuivat erityistä tukea tarvitseville nuorille selkokielen avulla, ja tämä lisäsi ymmärrystä itseän ja muihin. Opinnäytetyön vaikutuksina on sukupuolisensitiivisen ilmapiirin vahvistuminen opiskelijoiden keskuudessa. Kehittämistyö tuottaa vaikuttavuutta myös pidemmällä aikavälillä seksuaalioikeuksien toteutumiseen, jonka myötä yksilön vapauden, tasa-arvon, yksityisyyden ja itsemääräämisoikeuden mahdollistuminen toteutuu. Opinnäytetyölläni olen ollut vaikuttamassa siihen, että ihmis-oikeudet toteutuvat.

LÄHTEET

- Alanko, K. 2014. Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa? Seta ry. Seta-julkaisuja 2014: 23. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 146. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/sateenkaarinuori.pdf> [viitattu 19.10.2022].
- Anttonen, E. 2017. Sukupuolisensitiivinen nuoriso- ja aikuistyö Suomessa. Humanistinen ammattikorkeakoulu julkaisuja 2017: 38. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.theseus.fi/handle/10024/132932> [viitattu 3.10.2022].
- FRA. 2020. A long way to go for LGBTI equality. WWW-dokumentti. Päivitetty 14.3.2020. Saatavissa: <https://fra.europa.eu/en/publication/2020/eu-lgbti-survey-results> [viitattu 20.9.2022].
- Frank, J. 2020. Seksuaalikasvatus ja maahanmuuttajat. Teoksessa Brusila, P., Kero, K., Piha, J. & Räsänen, M. (toim.) Seksuaalilääketiede. Helsinki: Duodecim, 113–120.
- Halonen, M., Sassi, P. 2020. Psykoseksuaalinen kehitys lapsuus- ja nuoruusiässä. Teoksessa Brusila P., Kero, K. & Piha, J. & Räsänen, M. (toim.) Seksuaalilääketiede. Helsinki: Duodecim, 91–102.
- Huuska, M. 2021. Sukupuolen moninaisuus ja kehon kirjo. Seta ry. Seta-julkaisut 2021. PDF-tiedosto. Saatavissa: <https://seta.fi/tue/sukupuolen-moninaisuus-ja-kehon-kirjo/> [viitattu 10.5.2022].
- Ihmisoikeusliitto. 2023. Seksuaali- ja lisääntymisterveys ja -oikeudet. WWW-dokumentti. Päivitetty 2023. Saatavissa: <https://ihmisoikeudet.net/ihmisoikeudet/seksuaalioikeudet/> [viitattu 9.2.2023].
- Jokela, S., Luopa, P., Hyvärinen, A., Ruuska, T. & Martelin, T. & Klemetti, R. 2020. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointi. Kouluterveyskyselyn tuloksia 2019. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja 2020: 38. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. PDF-tiedosto. Saatavilla: <https://www.julkari.fi/handle/10024/140742> [viitattu 12.10.2022].
- Karvinen, M. 2016. Opas opettajille: Sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuus – opitaan yhdessä! Seta-julkaisut 2016. PDF-tiedosto. Saatavissa: <https://seta.fi/tue/opas-opettajille/> [viitattu 10.5.2022].
- Karvinen, M. 2021. Sateenkaari oppilaitoksessa: opas sateenkaarevasta yhdenvertaisuudesta ja turvallisemmasta toimintakulttuurista. Seta-julkaisut 2021. PDF-tiedosto. Saatavissa: <https://seta.fi/tue/kouluopas/> [viitattu 19.9.2022].
- Kupila, S. & Tarjamo, K. 2019. Infopaketti asekuaalisuudesta. Setan asekuaalisuustoimikunta. Seta-julkaisut. PDF-tiedosto. Saatavissa: <https://seta.fi/sateenkaaritieto/seksuaalinen-suuntautuminen/aseksuaalisuus/> [viitattu 19.9.2022].

Liinamo, A., Jokinen, M. & Varstala, S. s.a. Seksuaalikasvatuksen konteksti. Opetushallitus. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/kosketus/johdannoksi-seksuaalikasvattajalle/seksuaalikasvatuksen-konteksti> [viitattu 6.3.2023].

Luovi s.a. Luovi lyhyesti. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://luovi.fi/luovikumppanina/luovi-lyhyesti/> [viitattu 10.5.2022].

Loistosetlementti. s.a. Sukupuolisensitiivisen sosiaalisen nuorisotyön perusteet. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://loistosetlementti.fi/sukupuolisensitiivisyys/perusteet/> [viitattu 3.10.2022].

Mindtools. s.a. PDCA (Plan Do Check Act) - Continually Improving, in a Methodical Way. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.mindtools.com/pages/article/newPPM_89.htm [viitattu 10.5.2022].

Mielenterveystalo. s.a. Mistä on kyse? WWW-dokumentti. Saatavilla: <https://www.mielenterveystalo.fi/fi/omahoito/sukupuoli-identiteetin-jasentamisen-omahoito-ohjelma/1-mista-kyse> [viitattu 30.9.2022].

Muunsukupuolisuus. s.a. Seta ry. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sukupuolen-moninaisuus/muunsukupuolisuus/> [viitattu 10.5.2022].

Nissinen, J. 2020. Seksuaalisuuden monimuotoisuus. Teoksessa Brusila P., Kero, K. & Piha, J. & Räsänen, M. (toim.) Seksuaalilääketiede. Helsinki: Duodecim, 133—147.

Oinonen, M., Susineva, A. 2021. Seksuaalikasvattajan käsikirja. 2.uudistettu painos. Helsinki: Hiv-säätiö.

Ristkari, M., Suni, N. & Tyni, V. 2018. Sukupuolena ihminen. Helsinki: Tammi.

Roth, T. 2021. Seksuaalikasvatuksen merkitys vammaisille nuorille. Teoksessa: Oinonen, M., Susineva, A. (toim.) Seksuaalikasvatuksen käsikirja. Helsinki: Hiv-säätiö, 42—44.

Santalahti, T. 2018. Seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuus. Opettajan opas - Nuorten seksuaalisuus ja seksuaaliterveys. Duodecim. Terveyskirjasto. WWW-dokumentti. Päivitetty 5.2.2018. Saatavissa: <https://www.terveyskirjasto.fi/oos00003> [viitattu 10.5.2022].

Sassi, P., Nissinen, J. 2020. Sukupuoli-identiteetti ja seksuaalinen suuntautuminen. Teoksessa Brusila P., Kero, K. & Piha, J. & Räsänen, M. (toim.) Seksuaalilääketiede. Helsinki: Duodecim, 121—132.

Sateenkaaritieto. s.a. Seta ry. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://seta.fi/sateenkaaritieto/> [viitattu 10.5.2022].

Seksuaalinen suuntautuminen. s.a. Seta ry. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://seta.fi/sateenkaaritieto/seksuaalinen-suuntautuminen/> [viitattu 10.5.2022].

Seta ry. 2021. Sateenkaarisanasto. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/> [viitattu 19.10.2022].

Suomen Lääkäriliitto. 2021. Sukupuoli-identiteetin erilaiset ilmentymät. WWW-dokumentti. Päivitetty 2021. Saatavissa: <https://www.laakariliitto.fi/laakarinetiikka/hoidon-erityiskysymyksiä/sukupuoli-identiteetin-erilaiset-ilmentymät/> [viitattu 12.9.2022].

Sukupuolen osaamiskeskus, s.a. Tutkimuskatsaukset. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/ammattilaisille/tutkimuskatsaukset/> [viitattu 18.3.2023].

Tasa-arvolaki 8.8.1986 /609.

Taavetti, R., Alanko, K. & Heikkinen, L. 2015. Hyvinvoiva sateenkaarinuori - tutkimushanke. Tulosten tiivistelmä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 82. Seta-julkaisuja 26. PDF-tiedosto. Saatavissa: https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/hyvinvoiva_sateenkaarinuori_tivistelma.pdf [viitattu 12.3.2023].

Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. 2014. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. Suuntaviivat poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille. Tampere: Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. PDF-tiedosto. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116767/URN_NBN_fi-fe2014092644952.pdf?sequence=1 [viitattu 10.5.2022].

Transsukupuolisuus. s.a. Seta ry. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sukupuolen-moninaisuus/transsukupuolisuus/> [viitattu 10.5.2022].

Valojää, A. 2018. Moninaiset lapsemme. Raportti translasten ja intersukupuolisten lasten hyvinvoinnista, hoidosta ja juridisesta asemasta. Seta ry. PDF-tiedosto. Saatavissa: https://www.dropbox.com/s/j8d8zjq26abkpl0/Moninaiset_lapsemme_2018_korjattusivunumerot.pdf?dl=0 [viitattu 18.3.2023].

Väestöliitto. s.a. Seksuaalikasvatus. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/seksuaalikasvatus/> [viitattu 10.05.2022].

Väestöliitto. 2019. Uudistettu seksuaalioikeudet – julkaisu luettavissa. WWW-dokumentti. Päivitetty 10.12.2019. Saatavissa: <https://www.hyvakysymys.fi/artikkeli/uudistettu-seksuaalioikeudet-julkaisu-luettavissa/> [viitattu 23.5.2023].

Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014 /1325.

TULEVIEN TYÖPAJOJEN MAINOS

TULOSSA

**SATEENKAARITIE TOA-
TYÖPAJA MARRASKUUSSA!**

**AIHEINA SUKUPUOLEN
MONINAISUUS, SEKSUAALINEN
SUUNTAUTUMINEN JA
SEKSUAALIOIKEUDET**

**KAIKILLE AVOIN INFOTILAISUUS
ETELÄPUISTON LUOVILLA**

MA 31.10 KLO 9.30

Tervetuloa

**JÄRJESTÄJÄNÄ NUORISOTYÖN
OPISKELIJA HANNA-REETTA
YHTEISTYÖSSÄ
AMMATTIOPISTO LUUVI**

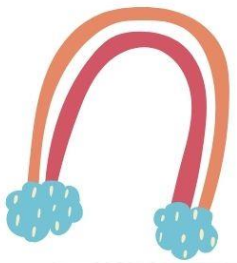

SATEENKAARI-TYÖPAJOJEN INFON ESITYS

KUKA JA MITÄ?

- Olen Hanna-Reetta
 - Opiskelen nuorisotyötä ammattikorkeakoulussa
 - Järjestän teille marraskuussa kolme työpajaa sateenkaaritietoon liittyvistä asioista.
 - Työpajat ovat 11.11, 16.11 ja 25.11
 - Tämän esityksen tarkoituksena on esitellä mitä työpajoissa tehdään.
-
-

MITÄ ON SATEENKAARITieto?

- Tietoa ihmisen sukupuolesta
- Tietoa sukupuolen moninaisuudesta
- Tietoa ihmisen seksuaalisesta suuntautumisesta.

SUKUPUOLEN MONINAISUUS

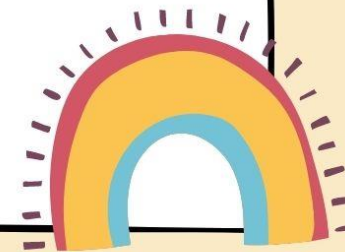
- Olemme tottuneet, että on kaksi sukupuolta: mies ja nainen.
- Sukupuolen moninaisuus tarkoittaa, että ihmiset voivat olla muitakin kuin mies tai nainen.
- Työpajoissa pohdimme yhdessä millä kaikilla tavoilla sukupuoli voidaan ymmärtää.

SEKSUAALINEN SUUNTAUTUMINEN

- Seksuaalisuus on meidän jokaisen ihmisen ominaisuus.
- Me olemme jokainen eri tavalla seksuaalisia.
- Seksuaalinen suuntautuminen tarkoittaa sitä, keneen me ihmisinä tunnemme kiinnostusta tai tunnemme ollenkaan.
- Erilaisia seksuaalisia suuntautumisia on useita.

Marraskuun ensimmäisessä työpajassa kerron tykkäämisasioista lisää!

EKA KERTA

PE 11.11.2022 KLO 9.00

On olemassa monia sukupuoliä.

Sukupuoli on kokemus. Me jokainen koemme sukupuoliemme omalla tavallamme.

Millaisia seksuaalisia suuntautumisia voi olla?

Kukaan toinen ei voi määrätä kenestä tykkäämme!

TOINEN KERTA

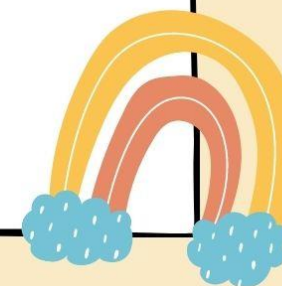
16.11.2022 KLO 10

Vierailijana
seksuaalineuvoja
Kirsi Kunelius.

Kirsille voimme esittää
ensimmäisen kerran jälkeen
nousseita kysymyksiä.

Mitä ovat seksuaalioikeudet
ja miten ne toteutuu?

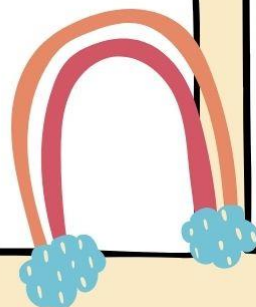
KOLMAS KERTA

25.11 KLO 9.00

Mitä tarkoittaa yhdenvertaisuus ja tasa-arvo?

Mitä tarkoittaa sukupuolinormit?

Miten voimme ilmaista sukupuoltamme?

LUOVA TYÖPAJA

Viimeisellä kerralla tehdään toiminnallisia juttuja ja toteutetaan yhdessä jokin teos oppilaitoksen seinälle!

MIKSI JÄRJESTÄMME?

- Yhdenvertaisuuslaki
- Tasa-arvolaki
- Seksuaalioikeudet
- Koulun järjestyssäännöt

Turvallinen oppimisympäristö on ihmisoikeus.

MIKSI KANNATTA TULLA?

Kun tiedämme
enemmän, voimme
hyväksyä itsemme ja
kaverimme juuri
sellaisena kuin
olemme!

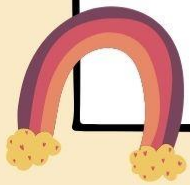
Näin meille kaikille
tulee turvallisempi
olo koulussa!

Jokainen saa olla
juuri sellainen
kuin on!

TURVALLISEN TILAN PERIAATTEET

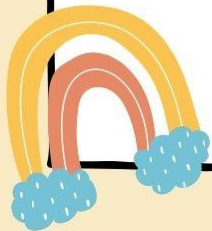
- Emme syrji toisiamme. Emme häiritse toisiamme.
- Kunnioitamme toisia ja toisten rajoja.
- Lopetetaan tai muutetaan käytöstä jos toinen niin pyytää.
- Emme nimittele tai kiusaa toisia.
- Emme levittele toisten asioita ryhmän ulkopuolella.

TÄRKEÄÄ

- Työpajassa on lämmin ilmapiiri
- Työpaja on luottamuksellinen
- Työpajassa noudatetaan turvallisen tilan periaatteita
- Kaikki tunteet ovat sallittuja
- Työpajasta voi poistua niin halutessaan.

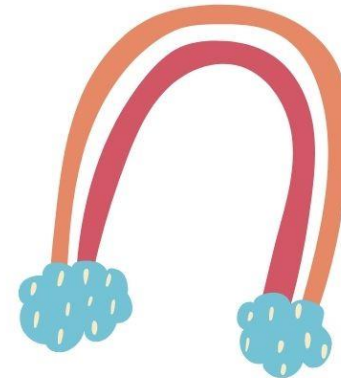
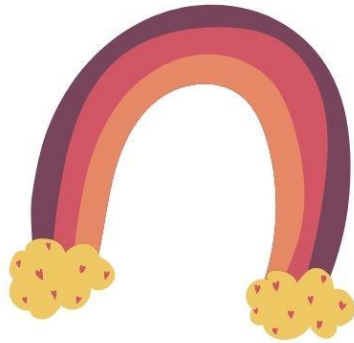
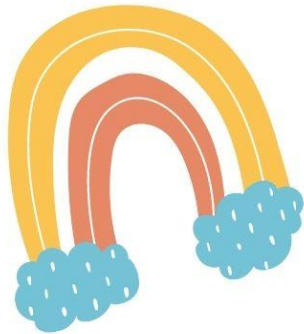

ILMOITTAUTUMINEN

- Ilmoittautuminen oman luokan opettajalle 10.11. mennessä

LÄMPIMÄSTI
TERVETULOAA!

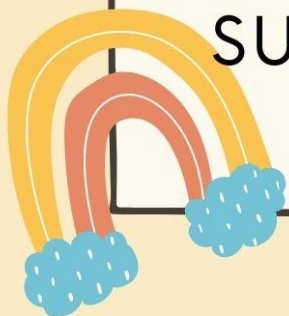

SATEENKAARI 1. TYÖPAJAN ESITYS

TYÖPAJA 1

Sukupuolen ja seksuaalisen
suuntautumisen moninaisuus

TURVALLISEN TILAN PERIAATTEET

- Emme syrji toisiamme. Emme häiritse toisiamme.
- Kunnioitamme toisia ja toisten rajoja.
- Lopetetaan tai muutetaan käytöstä jos toinen niin pyytää.
- Emme nimittele tai kiusaa toisia.
- Emme levittele toisten asioita ryhmän ulkopuolella.

SUKUPUOLI

Olemme tottuneet, että ihmiset ovat miehiä tai naisia. Näin ei ole aina.

Sukupuolen moninaisuus tarkoittaa, että ihminen voi olla muitakin kuin mies tai nainen.

SUKUPUOLI

BIOLOGINEN JA JURIDINEN:

Ihminen syntyy ja määritetään tytöksi tai pojaksi anatomian mukaan.

SOSIAALINEN JA PSYKKINEN:

Ihmisen kokemus omasta sukupuolestaan ja miten ihminen ilmaisee sukupuoltaan.

BIOLOGINEN

Ihmisen syntyessä biologinen sukupuoli muodostuu sukusolujen sekä anatomisten ja hormonaalisten ominaisuuksien mukaan. Hänet todetaan joko tytöksi tai pojaksi. Tätä kutsutaan sukupuolen määrittelyksi.

JURIDINEN SUKUPUOLI

Tarkoittaa väetörekisteriin merkattua sukupuolta eli sitä mikä näkyy ihmisen virallisissa tiedoissa, esimerkiksi henkilötodistuksessa.

SOSIAALINEN SUKUPUOLI

Tarkoittaa sitä, miten ihminen **kokee** sukupuolensa.

Jokainen ihminen määrittelee itse sukupuolensa oman kokemuksensa kautta.

SOSIAALINEN SUKUPUOLI

Sosiaalinen sukupuoli muodostuu myös sen kautta miten ihminen pukeutuu, puhuu, elehtii, ilmeilee tai millaiset roolit hänellä on.

**SUKUPUOLIA ON YHTÄ
MONTA KUIN ON
KOKEMUKSIAKIN!**

SUKUPUOLI-IDENTITEETTI

Ihmisen sisäinen kokemus omasta sukupuolesta.

Useimmat ihmiset kokevat sukupuolen niin kuin syntymässä on määritetty. Aina näin ei ole.

Sukupuolen ilmaisemisen kautta ilmennämme sitä muille ihmisille.

SUKUPOOLEN ILMAISU

Törmäämme usein siihen oletukseen, että on vain miehiä ja naisia. Olemme oppineet ilmaisemaan sukupuoltamme nais - tai miesoletusten tavoin.

Tärkeinä kuitenkin on, miten ihminen itse kokee sukupuolensa ja miten hän haluaa sitä ilmaista.

Ihminen voi ilmaista omaa sukupuoltaan monella tavalla:

- Pukeutumalla
- Hiustyyllillä
- Meikillä
- Karvoituksella
- Käyttäytymisellä tai eleillä.

SUKUPUOLEN ILMAISU

**ON TÄRKEÄÄ. ETTÄ EI
OLETA TOISEN HENKILÖN
SUKUPUOLTA ULKONAÖN
PERUSTEELLA**

**SUKUPUOLEN ILMAISU
VAATII ROHKEUTTA JA
MUIDEN HYVÄKSYNTÄÄ,
ETTÄ USKALLAMME OLLA
ROHKEASTI OMA ITSEMME.**

SUKUPUOLEN MONINAISUUS

On olemassa laaja
kirjo erilaisia
sukupuolia.

CIS-IHMINEN / CIS-SUKUPUOLINEN

Naiselliset ja miehiset piirteet muokkautuvat syntymässä hormonien ja anatomian mukaan.

Cis-ihminen tai Cis-sukupuolinen tarkoittaa henkilöä, joka kokee sukupuolensa samaksi kuin syntymässä määritetty.

INTERSUKUPUOLINEN

Joskus voi käydä niin, että syntyvää lasta ei voida määritellä tytöksi tai pojaksi. Hänellä voi olla esimerkiksi sekä tytön että pojan sukuelimiä. Hän on tällöin intersukupuolinen.

TRANSSUKUPUOLISUUS

Transsukupuoliset ihmiset kokevat voimakasta sukupuoliristiriitaa.

Se tarkoittaa, että ihminen kokee sukupuolensa eriksi kuin syntymässä määritetty.

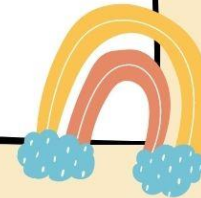
TRANSNAINEN

Mies, joka kokee olevansa nainen.

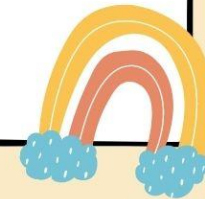
TRANSMIES

Nainen, joka kokee olevansa mies.

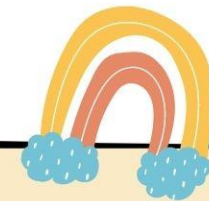
SUKUPUOLIRISTIRIITA

- Ulkopuolisuuden ja epävarmuuden tunne.
- Epämiellyttävät tunteet omaa kehoa kohtaan.
- Haluaisi, että oma keho olisi erilainen.
- Vaikeus olla oman sukupuolen roolissa.
Esimerkiksi vaikeaa käydä naisten tai miesten vessassa.

VOIKO SUKUPUOLIRISTIITAA HOITAA?

- Sukupuoliristiitaa voidaan hoitaa siten, että sukupuoli korjataan lääketieteellisesti hormonihoidoilla tai erilaisilla toimenpiteillä.
- Tätä kutsutaan sukupuolenkorjausprosessiksi, jossa vaihdetaan myös juridinen sukupuoli.
- Tämä kestää usein monta vuotta ja vaatii tarkat tutkimukset ja haastattelut.

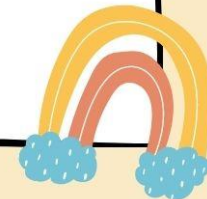

TRANSVESTISUUS

Transvestisuus tarkoittaa, että henkilöllä on halu ja tarve eläytyä ajoittain eri sukupuoleen.

Esim. syntymässä määritetty poika kokee olevansa aikuisena mies, mutta kokee myös naisellisia eli feminiinisiä puolia itsessään.

On myös naisia, jotka kokevat olevansa transvestiitteja.

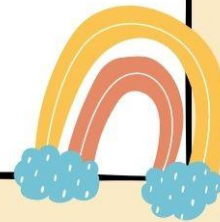
MUUNSUKUPUOLINEN

Muunsukupuolinen henkilö ei koe yksiselitteisesti olevansa mies tai nainen, vaan näiden yhdistelmä tai jotain aivan muuta.

Muunsukupuoliset kokevat sukupuolensa monimuotoiseksi.

Sukupuolen voi kokea myös miehisyyden ja naiseuden väliltä olevaksi.

SUKUPUOLETON

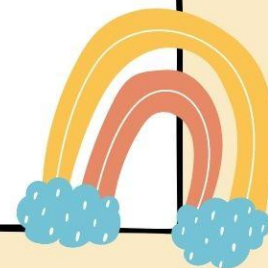
Voi olla myös
sukupuoleton.
Sukupuolettomat
kokevat, etteivät
halua määritellä
itseään mihinkään
tiettyyn ryhmään.

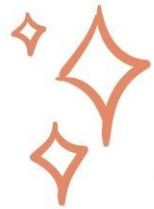

JOUSTAVA

Sukupuoli on
kokemus ja se voi
olla myös joustava.

Se tarkoittaa, että
se voi muuttua läpi
elämän.

**JOKAINEN MEISTÄ SAA
OLLA JUURI SELLAINEN
KUIN ON!**

MIES

NAINEN

JOUSTAVA

TRANSSUKUKUPUOLINEN

SUKUPUOLETON

MUUNSUOKUPUOLINEN

PADLET - HETKI

MITÄ ON SEKSUAALISUUS?

Seksuaalisuus on meidän jokaisen ihmisen ominaisuus.

Me olemme jokainen ihminen eri tavalla seksuaalisia.

Seksuaalisuus sisältää:

- Sukupuolen
- Sukupuoli-identiteetin
- Seksuaalisen suuntautumisen
- Suhteet
- Käyttäytymisen, asenteet, halut ja uskomukset

JOKAINEN ITSE
PÄÄTTÄÄ MITEN
TÄRKEÄÄ
SEKSUAALISUUS
ELÄMÄSSÄ ON.

SEKSUAALINEN
VETOVOIMA ON
VOIMAKAS TUNNE
TOISTA IHMISTÄ
KOHTAAN.

ON MYÖS IHMISIÄ,
JOTKA EIVÄT KOE
SEKSUAALISUUTTA
TÄRKEÄKSI ELÄMÄSSÄ.

SEKIN ON OK.

SEKSUAALINEN SUUNTAUTUMINEN

Tarkoittaa sitä, keneen me ihmisinä tunnemme kiinnostusta tai tunnemme kollohenkaan.

Erilaisia seksuaalisia suuntautumisia on useita. Seksuaalinen suuntautuminen on eri asia kuin sukupuolen moninaisuus.

HETERO

- Heteroseksuaalinen henkilö kokee romanttista ja seksuaalista vetovoimaa vastakkaiseen sukupuoleen.

HOMOSEKSUAALI

- Homoseksuaali ihminen kokee romanttisia ja seksuaalisia tunteita samaa sukupuolta olevaa kohtaan.
- Arkikielessä miehistä käytetään sanaa homo ja naisista sanaa lesbo.

BISEKSUAALI

- Tuntee romanttista ja seksuaalista vetovoimaa sekä miehiin ja naisiin tai ihmisiin sukupuolesta riippumatta.

PANSEKSUAALI

- Ihminen viehättyy kaikkien sukupuolten edustajista. Sukupuoli ei vaikuta siihen, keneen ihastuu tai rakastuu.

ASEKSUAALI

- Aseksuaali ei koe seksuaalista vetovoimaa toisia ihmisiä kohtaan.
- Aseksuaali voi kokea romanttisia tunteita eli elää parisuhteessa.

DEMISEKSUAALI

- Demiseksuaali kokee seksuaalista vetovoimaa ainoastaan vahvan tunnesiteen tai rakkaussuhteen myötä.

KAAPISTA TULEMINEN

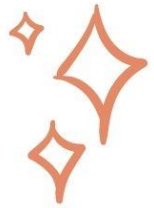

- Kaapista tuleminen on sitä, että homoseksuaali, bi-seksuaali tai transihminen päättää kertoa ihmisille identiteetistään.
- Ketään ei voi pakottaa tulemaan kaapista.
- Tärkeintä on, että päätät itse kenelle ja milloin kerrot identiteetistäsi muille.

**JOKAINEN MEISTÄ SAA
TYKÄTÄ KENESTÄ
HALUAA SUKUPUOLEEN
KATSOMATTA.**

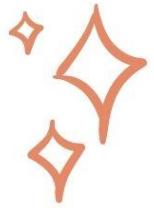
KAIKKI TUNTEET OVAT
SALLITTUJA.

ON LUONNOLLISTA, ETTÄ
NÄMÄ ASIAT
HERÄTTÄVÄT
IHMETYSTÄ,
HÄMMENNYSTÄ JA
ERILAISIA TUNTEITA.

**VOIT AINA JUTELLA
LUOTETTAVALLE
AIKUISELLE.**

MISTÄ SAA TUKEA?

Luotettavaa tietoa
löytyy:

www.seta.fi

[www.sukupuolenos
aamiskeskus.fi](http://www.sukupuolenos
aamiskeskus.fi)

Luotettava,
läheinen aikuinen.

Luovin
seksuaalineuvoja:
Kirsi Kunelius

LÄHTEET

Nita Halonen - Selkokielen opas sukupuolen moninaisuudesta.

RFSU, Sari Mäki - seksuaalikasvatusta nuorille - opettajan opas.

Setan materiaalit - www.seta.fi - muunsukupuolisuus, ja transpuolisuus.

TASASEKS - Youtubekanava - infovideot

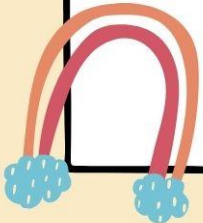

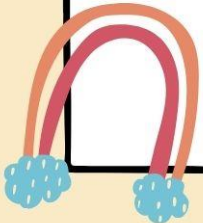

TIETOA JA TUKEA -ESITE

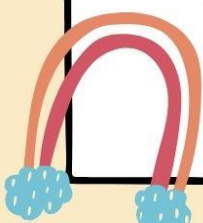
MISTÄ SAA TUKEA JA APUA?

- Koulupsykologi
 - Koulukuraattori
 - Kouluterveydenhoitaja ja - lääkäri
 - Luovin seksuaalineuvoja (aloitusajankohta selviää myöhemmin)
 - Oman asuinpaikan terveydenhoito
-
-

-
- Tampereen tyttöjen talon seksuaalineuvonta
<https://www.tyttö.fi/seksuaalineuvonta>
 - Tampereen poikien talon seksuaalineuvonta
<https://www.poikientalo.fi/about-us/>
 - Väestöliiton seksuaalineuvontachat nuorille 13-19-vuotiaat: <https://www.vaestoliitto.fi/nuoret>
 - Sexpon maksuton neuvonta (kysymyspalsta ja neuvontapuhelin): <https://sexpo.fi/neuvonta/>
-
-

SETA

- Setan verkkonuorisotalo Loiste:
<https://nuoret.seta.fi/verkkonuorisotalo-loiste/>
 - Pirkanmaan Seta:
<https://www.pirkanmaanseta.fi/koulutus-ja-tietopalvelut/seksuaalisuus/>
 - <https://www.sinuiksi.fi/tietoa-palvelusta>
-
-